

ARAŞTIRMA DİZİSİ

TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ ve SİYASAL DURUM ANALİZİ

EĞİTİM-BİR-SEN

Türkiye'de Demokrasi Kültürü ve Siyasal Durum Analizi

EĞİTİM-BİR-SEN

**TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ
VE SİYASAL DURUM ANALİZİ**

Araştırma Koordinatörü ve Danışmanı

Prof. Dr. Yasin AKTAY

Proje Yöneticisi

Halil Etyemez

Uygulama

Kaf Ajans

Ağustos 2007

Eğitim-Bir-Sen Yayınları: 22

Araştırma Dizisi: 5

Sahibi:

Eğitim-Bir-Sen adına

Ahmet GÜNDOĞDU

Genel Başkan

Genel Yayın Yönetmeni:

řaban ABAK

Genel Basın Yayın Sekreteri

ISBN: 978-975-6153-16-1

Yayın Kurulu

Halil Etyemez

Mustafa Aydın

Erol Battal

İrfan Cořkun

web adresi:

www.egitimbirsen.org.tr

TARİHE NOT DÜŞMEK

1980'lerin sonlarında, “Bir yönetim sistemi olarak liberal demokrasinin meşruiyeti, soya dayalı monarşi, faşizm ve yakın zamanlarda komünizm gibi rakip ideolojileri alt etmesi üzerine, özellikle son birkaç yıl içinde bütün dünyada dikkate değer bir konsensüsle karşılanmıştır.” iddiası Amerikalı düşünürlerin 1950'lerde başlattığı “ideolojilerin sonu” tartışmasının bir uzantısıdır. Ve tartışmalar bu iddiadan sonra da devam etmiştir. Ancak tartışılmayan bir şey var ki demokrasi tek bir kişinin bile, tüm topluma karşı kendi inancını, doktrinini savunma hakkına sahip olduğu bir rejimin adıdır. Bu yaklaşım demokrasinin çoğu zaman iddia edildiği gibi, bir farklılığa tahammül veya uzlaşma değil farklılığın doğallıkla bir aradalığı, başka bir deyişle asıl reddedilmesi gereken “totaliter”liktir. Bu yüzden demokrasilerde kimliklerden bir veya birkaçı diğerlerinin aleyhine öne çıkartılamaz, daha çok değer yüklenemez, yüklenirse demokrasiden söz edilemez. Yine aynı şekilde toplumu oluşturan birinin ya da bir kaçının kendi değer yargılarını, kendi ideolojilerini toplumun tümüne dayatmaya kalkması o toplumu kuran sözleşmeyi bozar, bütünü onu meydana getiren unsurlarına ayırır.

Demokrasilerde birilerini ötekileştirmeye, başkalaştırmaya ve sonunda da yok edilmesi gereken düşman ilan etmeye hiçbir koşulda izin verilmez. Türkiye'nin ve dünyanın en seçkin üniversitelerinde eğitim görmüş, bir şeye inanan ve inandıkları doğrultuda yaşamak isteyenler bu ülkede konseylerden, komitelerden, kurullardan özür dilemeye, onların önünde nedamet getirmeye, başışlanma talep etmeye mecbur edilmeye zorlanması, bu insanlardan gidişatlarını düzeltmeleri, yükümlülüklerini yenileriyle değiştirmeleri ve kusurlu buldukları kimliklerinden ayırdıklarını ispata mecbur bırakılmaları, demokrasinin(?) yüz karasıdır.

Demokrasilerde toplumlar ancak ortaklaşa rıza ve katılımı değişir. Üçüncü bin yılda toplumumuzu ve siyasetimizi kuran unsurları doğru okumak, kavgalarımızı tartışmaya dönüştürmek zorundayız. Bunu evrensel ilerleme ve hafızadan kopmadan doğruların yalnızca kendimizin tekelinde olduğu, ya da olabileceği inancından vazgeçerek yapabiliriz. İçinden geçtiğimiz süreçte kendilerini bu devletin ve dolayısıyla üretilen ekonomik değerlerin -hatta insanların varlıklarının da kendilerine borçlu olduklarına inanan- gerçek sahibi olarak gören zümre ve onun ekonomik ve siyasi çıkarlarını koruma işlevi gören güç odakları yine işbaşı yaptılar. O lanetli etiket “irtica” saklandığı köşeden “Cumhuriyetin kazanımları tehlikede” adıyla yeniden sahneye çıkartıldı. Ve

yanına yeni kutsallar eklendi: Devletin âli menfaatleri, devlet iktidarı, devlet düzeni, devlet adamı...

Ve hep birlikte halkın denetimi dışında güç odaklarının varlığına, gece yarısı muhtıralarına, kuralsız, denetimsiz YÖK imparatorluğuna, derebeylik düzenlerine, halkın desteğine ve iktidara talip olmayan devlet iktidarına ortak siyasi partilere, cuntacılara ev sahipliği yapan memur konfederasyonuna tanıklık ettik. Bu gerilim ortamında Eğitim-Bir-Sen olarak demokrasiden yana taraf olduk ve demokratik mücadelede yerimizi aldık. Demokratik kurumları ve hukukun üstünlüğünü koruma refleksiyle yaptırdığımız, “Demokrasi Algısı, Demokrasi Kültürü ve Siyasal Durum Analizi”nin sonuçlarını 13 Temmuz’da basın toplantısıyla açıkladık. Bu çalışmanın sonuçları üzerinde düşünce üretmek isteyenler ufuk açıcı yargılara, yasalara ulaşmanın mümkün olduğunu göreceklerdir.

Eğitim-Bir-Sen olarak bugüne kadar çözüm üreten, çözümden yana tutum sergileyişimiz; eğitim ve eğitim çalışanlarıyla ilgili etkinliklerimiz, yayınlarımız herkesin malumudur. Elinizde tuttuğunuz bu araştırma içinden geçtiğimiz ve geçeceğimiz süreçlere ışık tutuyor. Eğitim, kültür, kimlik, aidiyet, hak, özgürlük, medya, siyasal tercih gibi çok önemli kavramlara ve bunlar arasındaki ilişkilere dair çıkarım yapmak için kaynaklık edecek yetkinliktedir. Bu çalışmayla tarihe not düştüğümüzün farkındayız.

Bir sorun ya da görevin verileri, bizi karar verme ve eyleme geçme sorumluluğuyla karşı karşıya getirdiğinde “bilgi” çok önemlidir. En iyi olanı, en iyiye ulaşmak için en iyi olanağı seçmek ancak yeterli bilgi ile mümkündür. Bu bakımdan elinizde tuttuğunuz araştırma çok önemli bilgiler içeriyor. Bu çalışmayı yürüten başta sayın Prof. Dr. Yasin Aktay olmak üzere emeği geçen herkese sendikamız adına teşekkür ediyorum. Eserin örgütlü mücadelenin tarihinde yerini aldığına inanıyor, “Demokrasi Algısı, Demokrasi Kültürü ve Siyasal Durum Analizi”ni ülkemize, demokrasimize armağan ediyoruz.

Ahmet GÜNDOĞDU
Genel Başkan

TÜRKİYE’DE DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ VE SİYASAL DURUM ANALİZİ

Türkiye’de demokrasi kültürünün çok farklı baskılar altında olduğu bilinmektedir. 60 yıllık demokrasi tecrübesi tam dört kez askeri müdahaleye maruz kalmış, her müdahale demokrasi kültürümüzde silinmesi mümkün olmayan derin izler bırakmıştır. Demokrasilerin kesintiye uğradığı her seferde siyasi kültürümüz yeni tavır ve davranış örüntüleri, alışkanlıkları edinmiştir. Düşünce özgürlüğüne, farklı insanların bir arada yaşamalarına, otoriter ve totaliter düşünce ve tavırların sergilenmesine karşı Türk halkının giderek farklılaşan tutumları Türkiye’de tek sorunun artık darbeler olmadığını da gösteriyor. Örneğin, darbeler kendilerine değil de başkalarına karşı yapıldığında genellikle önemli sayıda insan açısından hiçbir rahatsızlığa neden olmayabiliyor. Oysa başkalarına karşı yapıldığında iyi karşılanan demokrasi-dışı müdahaleler gün gelip hiç kimseyi ayırt etmeden herkese en azından bir defalığına isabet ediyor.

27 Nisan e-muhırasının hemen akabinde ve bu bildirinın yarattığı şartlar altında kararı verilen 22 Temmuz seçimleri büyük ölçüde demokrasiye karşı tutumlar ekseninde cereyan edecektir. 27 Nisan’da hem TBMM çatısı altında olağanüstü durumlar yaşandı hem de aynı günün sonuna doğru, gece yarısı internet sitesine konulan Genelkurmay bildirisini ile Cumhurbaşkanlığı seçiminde Türkiye’nin şu ana kadar geliştire geldiği bütün anayasal mutabakat feshedilmiş oldu. Bu tek taraflı ama yetkili ve etkili fesih kararının yarattığı şartlarda Türkiye demokratik güçlerin meşruiyetinin tanınması ile tanınmaması arasında geçeceği anlaşılan yeni bir çekişme alanının içine hızla girdi.

Milletvekillerinin önemli bir kısmı Meclis çalışmalarına katılmamak suretiyle önceden niyetlenilmiş bir kusura taammüden zemin hazırladıktan sonra, kendilerinin hazırlayıp yol açmış oldukları bu kusuru, bu maluliyeti, seçimi Anayasa Mahkemesine götürmek için bir gerekçe saydılar. Anayasa Mahkemesine gitmek suretiyle demokrasi tecrübemizde yolu açılan başka bir süreç de tashihi mümkün olmayan yüksek yargının demokrasi üzerindeki kontrolünün artırılmış olmasıdır. Yargının aldığı her kararın aslında siyasi alanı, yani demokratik alanı daraltan bir etki yaptığında hiç kuşku yoktur. Siyasal tartışma hiçbir meseleyi halledemeyen kısır bir süreç olarak ilan edilmiş oluyor. Üstelik her meselesini yargıya götüren bir ergin olmayan konumu

bizzat siyasetçinin kabullenmiş olması demokrasi kültürümüz açısından en manidar durumlardan birini oluşturmuştur. Normalde Anayasa metninde çok zorlamayla bile temellendirilemeyen bir yorumla karar yeter sayısı toplantı yeter sayısı olarak yorumlanmak suretiyle Cumhurbaşkanlığı seçiminde baştan itibaren yaratılan tuhafılıklara anayasal bir meşruiyet kazandırıldı.

367 şartıyla aranan uzlaşma, açıkçası demokrasinin tabiatına uygun olmayan ve anayasada da zaten hiçbir yerde zikredilmeyen bir kavramdır. Anayasa Mahkemesi verdiği iptal kararıyla Anayasanın kendisine vermemiş olduğu bir yetkiyi de kullanarak, hatta Anayasa metninin açık bir maddesine aykırı da davranarak iptal kararı ile birlikte “yeni bir uygulama tesis edecek şekilde bir karar” bildirmiş, sonuçta Türkiye’de çok tartışılacak bir karara imza atmış oldu. Anayasa Mahkemesi görev alanına girmeyen bir konuda, kendi görev alanını genişletecek şekilde bir yorumda bulunarak, Anayasada varolan yetkilerini yeniden tanımlamış, Anayasa metnin bir ilavede bulunmuştur. Ancak Anayasa Mahkemesinin bu kararı almadan önce tam da böyle bir kararı bekleyen e-muhtıra ve CHP Genel Başkanı Deniz Baykal’ın böyle bir karar çıkmadığı taktirde kriz çıkacağı yönündeki tehditkar uyarısı, bu kararın hukuki niteliği hakkında gerçek bir değerlendirme için, tarihe hep birlikte kaydedilmiş olacaktır.

Bu sürecin gölgesinde girilecek olan seçimlerde partilerin Cumhurbaşkanlığı seçimi karşısındaki tutumları aynı zamanda demokrasiye yaklaşım tarzları konusunda önemli bir test alanı oluşturmuştur.

Büyük ölçüde bir anket çalışmasına dayanan elinizdeki çalışmada siyasal tablonun nasıl etkilenip şekillendiğinin tespiti amaçlanmakta, hem de daha uzun vadede Türkiye’de demokrasi kültürünün konjonktürel düzeylerinin tespiti için uzun soluklu çalışmalar için kısmi bir adım atılmaktadır.

Bugün yaşanan sürece karşı yaş, eğitim düzeyi, kimlik algısı, kent-kır kökeni, siyasal parti tercihleri gibi değişkenlere bağlı olarak Türk halkının, siyasal katılım, demokratik tutumlar, düşünce özgürlüğü, ordunun siyasete müdahalesi gibi konulardaki tutumlarının belirlenmesi üzerinde derinlemesine durmaya şiddetle ihtiyaç vardır.

Çalışmaya zemin hazırlayan anket, Türkiye’nin genel durumuna en yakın profili ortaya çıkaracağı genellikle kabul edilen 17 ilde (Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Konya, Malatya, Samsun, Trabzon, Van, Zonguldak) 28 Haziran – 2 Temmuz tarihleri arasında bölge, yaş, eğitim düzeyi arasında belli kotalar

uygulanarak rasgele örneklem sistemiyle seçilen toplam 2635 kişiyle yüzyüze görüşmelerle gerçekleştirildi.

Görüşmelerde toplam 120 soru soruldu. Daha sonra toplanan anket formlarında yer alan, anketin yapıldığı şahısların telefon numaraları aranarak yapılan anketlerin sağlanması yapıldı. Sonuçta ortaya çıkan veriler +, - 2 hata payıyla ve 0.95 güven aralığı içinde gerçekleşmiştir.

Anket formunda soruların bir kısmı kontrol sorusu olarak yer almış, bu vesileyle bir soruya bir şekilde cevap verenlerin benzer başka bir soruya verdikleri cevap üzerinden gerçek durumuna yaklaşılmaya çalışılmıştır. Genellikle sorulan sorunun niteliği ve yönlendiriciliği, cevabı da tayin etmekte etkili olduğundan, bu yeterince gözetilmediğinde insanların çoğu yanlış bir sorunun peşine takılabilirler. Bu yüzden bir anketin en önemli tarafı soruların insanların gerçek eğilimlerini vermesidir. Gerisi tabii ki anketin verilerinin sağlıklı yorumlanmasına kalmıştır. Seçime çok kısa bir süre kala yapılmış olan bu anket metninde sadece önümüzdeki seçimde kime hangi gerekçeyle oy verileceğinden ziyade oy verecek veya vermeyecek olanların hangi demokratik tavır ve tutumlara sahip oldukları, bugünkü seçimde gündemdeki demokrasi testi niteliğindeki bazı konulara yaklaşımları bağlamında tespit edilmeye çalışıldı. Bu amaçla Türkiye açısından kesinlikle çok kritik bir dönemeçten geçildiği konusunda hiç kimsenin kuşkusunun bulunmadığı bu seçimlerin sosyolojik ve zihinsel arkaplanını demokrasi birikimlerimiz açısından değerlendirmek ve bunu tarihe not düşmek amaçlanmıştır. Anket formunda yer alan sorular aşağıdaki ana başlıklar altında sınıflandırılabilir.

1. Türkiye’de siyasi partilere, sivil toplum örgütlerine veya bu örgütlerin çalışmalarına katılım düzeyi
2. Bu düzeyin siyasi tercihleri, genel olarak siyasal partileri ve Türkiye siyasi sisteminin demokratik düzeyi hakkındaki yargıları ne ölçüde belirlediği
3. Medyayı takip ve izlenen medyaya göre siyasi kanaatlerinin oluşumu
4. Gündemdeki belli başlı konulardaki (örneğin, geçim, Kuzey Irak sorunu, terör, Avrupa Birliği gibi konulardaki) “sorun” ve “tehlike” algısının nasıl şekillendiği.

5. En güvenilir kurum ve bu güvenilirliğin anlam ve kaynaklarının neler olduğu
6. Kimlik aidiyet duygusu ve bu aidiyet duygusunun özgürlükler, demokratik değerler ve ülkenin birçok konudaki değerleriyle nasıl bir ilişkiye sahip olduğu.
7. Siyasal-demokratik kurumlarla bürokratik kurumların birbirlerine karşı konumlarına dair halkın beklenti ve kanaatlerinin yaş, kimlik, siyasal kimlik gibi faktörlerden etkilenme düzeyi.
8. Siyasal veya demokratik katılım adına (oy vermek, siyasal partiye üye olmak, gösteri yapmak, imza toplamak gibi) ne tür faaliyetlerde ne ölçüde bulunulduğu.
9. Siyasal toplumsallaşma düzeyini tespit amacıyla insanların Türkiye’de ve Dünya’da olup bitenleri Gazete, Televizyon, İnternet ve şifahi çevre ilişkilerinin hangisinde ne düzeyde takip ettikleri
10. Yaşanan veya önümüzdeki Cumhurbaşkanı seçimi ile ilgili muhtemel gelişmeler hakkındaki beklenti ve kanaatlerin nasıl şekillendiği.
11. Başörtüsü sorunu, milletvekili dokunulmazlığı, ordunun siyasete müdahalesi gibi konulardaki eğilimlerin siyasi parti eğilimleriyle ne ölçüde uyduğu
12. Tandoğan, Çağlayan ve Cumhuriyet mitinglerinin amacı, siyasete etkisi veya bu mitinglerin temsil edici niteliği hakkındaki tutum ve görüşler
13. Muhtemel bir Anayasa Mevcut Anayasa hakkındaki düşünceleri ve yeni bir Anayasa için tutumları
14. Siyasal ve toplumsal haklar ve özgürlüklerle ilgili tutumları

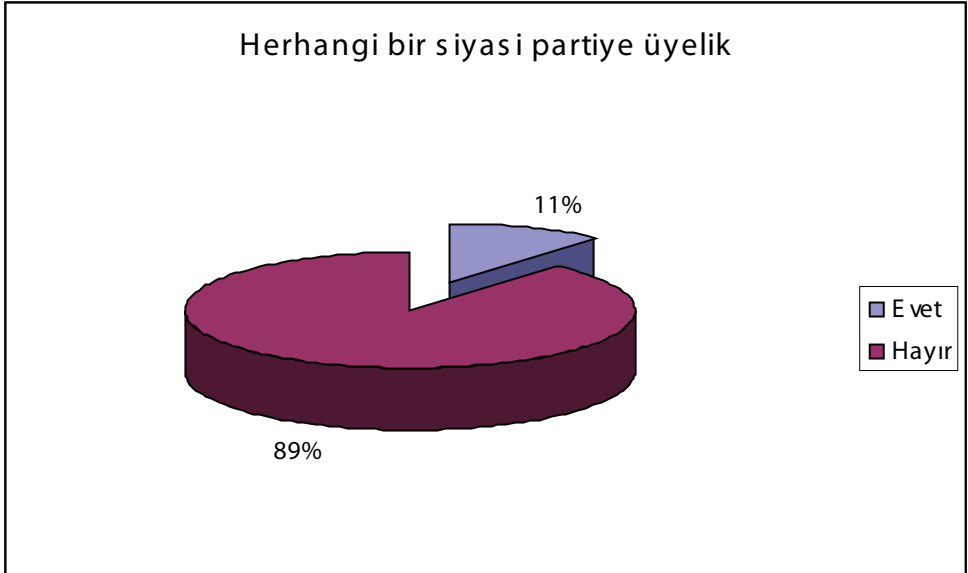
Bu başlıklar altında yöneltilen sorulara verilen cevapların birçoğu çapraz değerlendirmeye tabi tutularak eğitim düzeyi, gelir durumu, yaş, cinsiyet, kimlik algısı, siyasi tercihler, yaşadığı yer, kendini yakın hissettiği veya oy vermeyi düşündüğü parti bağlamında ilişkiler tespit edilmeye çalışılmıştır.

SİYASAL PARTİLERE ÜYELİK

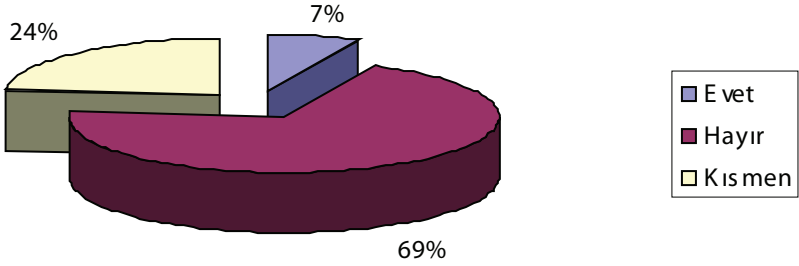
	En demokratik olan parti											Toplam	
	AKP	CHP	DP	MHP	GP	SP	BTP	İP	Bağımsız	Hiçbiri	Diğer		
AKP	79,0%	3,2%	1,5%	2,6%	,5%	,6%				,5%	11,0%	1,2%	100,0%
CHP	7,9%	60,7%	2,2%	1,1%	1,4%			,3%		,3%	17,3%	8,9%	100,0%
DP	13,7%	13,7%	37,0%	5,5%	5,5%			1,4%			8,2%	15,1%	100,0%
MHP	9,0%	9,9%	1,7%	56,2%	1,3%	1,3%	,4%			,4%	18,0%	1,3%	100,0%
GP	9,1%	13,1%	1,0%	3,0%	49,5%		3,0%				17,2%	4,0%	100,0%
SP	14,3%	10,7%	3,6%		7,1%	50,0%					10,7%	3,6%	100,0%
BTP		10,0%				20,0%	60,0%				10,0%		100,0%
İP	8,3%	8,3%		8,3%				50,0%			25,0%		100,0%
BAĞIMSIZ	3,9%	3,9%	1,9%	3,9%	2,9%	1,0%		1,0%		1,9%	18,4%	61,2%	100,0%
Oy vermeyeceğim	23,8%	8,4%	2,8%	2,8%	2,8%					,7%	48,3%	10,5%	100,0%
Diğer	7,6%	6,5%	1,1%	3,3%	1,1%			1,1%		3,3%	48,9%	27,2%	100,0%
	40,1%	17,5%	3,2%	8,4%	4,1%	1,3%	,5%	,6%		,6%	18,7%	9,0%	100,0%

PARTİLERİN İÇ İŞLEYİŞLERİ HAKKINDAKİ ALGILAR

Ankete katılanların sadece yüzde 11'i bir siyasi partiye üye olduklarını belirtmiş, geriye kalan kısmı hiçbir siyasi partiye üye olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu soru özellikle partilerin kendi iç işlerinde ne ölçüde demokratik oldukları sorusuna verilen cevapların mahiyetini ölçmek üzere sorulmuştur. Ankete cevapların yüzde 60'ı siyasal partilerin kendi iç işlerinde demokratik olmadıklarını, yüzde 7'si demokratik olduklarını yüzde 24'ü ise kısmen demokratik olduklarını söylemişlerdir. Çapraz değerlendirmede partiye üye olan yüzde 11'lik dilimin yüzde 19'unun partileri "demokratik" buldukları yüzde 22,4'ününse "kısmen demokratik" buldukları ortaya çıkıyor. Bu da parti yoluyla siyasal katılımın parti içi işleyiş hakkındaki kanaatleri önemli ölçüde olumlu yönde etkilediğini gösteriyor. Bu durum siyasal katılımın siyasal partiler hakkındaki bakış açılarına yönelik pozitif bir işlevi olarak kaydedilmelidir. Siyasal sürece girmedikçe siyaset hakkında kynik tavırlar gelişmektedir. Bu aslında genel-geçer bir kuraldır ve bu veriler bu kuralı doğrulamaktadır.

siyasal partilerin kendi iç işlerinde demokratiklik düzeyi

Ankete katılanların yüzde 69'u partilerin kendi içlerinde demokratik olmadıklarını, ama ancak yüzde 24'ünün Anketi cevaplayanlara en çok hangi partiyi demokratik buldukları sorulduğunda (hiç biri ve kararsızlar dilimleri dağıtıldığında) kendi seçmen kitlesine en yakın bir oranın olumlu oyunu alan partinin AK Parti olduğu görülüyor. Önümüzdeki seçimlerde kime oy vereceği sorusuna göre belirlenen parti seçmeninin kuşkusuz bir seçimden başka bir seçime tutumunu değiştirmesi mümkündür. Ancak önümüzdeki seçimde oy vermesi düşünülen parti baz alındığında, AK Parti seçmeninin yüzde 79'unun kendi partisini "en demokratik parti" olarak görmektedir. CHP'nin sadece yüzde 60'ı kendi partisini "en demokratik parti" olarak görmektedir. MHP'ninse yüzde 56'sı, GP seçmeninin yüzde 49,5'u, Saadet Partisi'nin yüzde 50'si kendi partilerini en demokratik parti olarak görmektedirler. Bu arada CHP seçmeninin yüzde 8'i, DP'lilerin yüzde 14'ü, MHP'lilerin yüzde 9'u Ak Parti'yi "en demokratik parti" olarak görmekteyken Hiç birine oy vermeyecek olanların yüzde 48'i hiç birini demokratik bulmazken, yüzde 24'ü yine AK Parti'yi "en demokratik parti" olarak görmektedir. Bu veriler parti seçmenlerinin kendi partilerinin demokratik tutumlarının kendi tercihlerini ne ölçüde belirlediğini veya belirlemediğini de gösteren bir veri ortaya koymaktadır.

Seçmenlerin kendi partileri ve diğer partilerin demokratik düzeyleri hakkındaki değerlendirmeleri

GAZETE TAKİBİ

Ankete cevap verenlerin yüzde 55'i düzenli olarak bir gazete takip ettiklerini söylemiş, yüzde 45'i ise takip etmediklerini söylemiştir. Ancak anket verilerinin ortaya çıkmasında kaydedilmesi gereken bir veri sözkonusudur. Hangi gazetelerin takip edildiğine dair sorularımız anket çalışmasının bütün verilerinin istatistik değerlendirmesinde anlamlı sayılabilecek bir durum ortaya çıkarmamıştır. Bu da genellikle gazetelerin, satış oranlarıyla son derece ilgisiz bir şekilde işaretlenmesinden kaynaklanmıştır. Gerçi bu durum bile en azından anket sorularının cevaplanmasında bir seçmen davranışı hakkında önemli bir ipucu ortaya çıkarmıştır. Bu tür sorularda hangi gazetenin takip edildiğinden ziyade, bir kimlik sembolü haline gelmiş olan gazetelerin işaretlenmesi suretiyle tarafların yine bir tür "oy kullandıkları" ortaya çıkmıştır. Örneğin çoğu kişi her gün okuduğu gazeteyi değil de haftada bir hatta ayda bir okuduğu bir gazeteyi kendi kimliğini ifade ediyor diye işaretleyebiliyor.

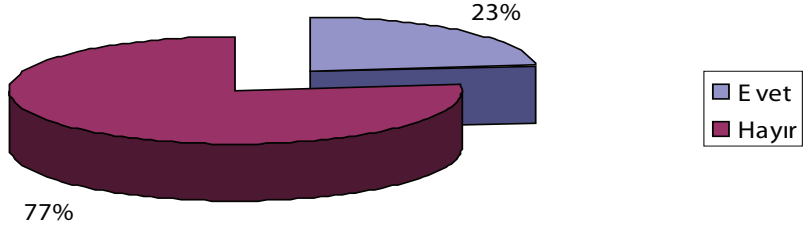
GÜNDEMDEKİ SORUNLAR VE TEHLİKE ALGILARI

Türkiye’de insanların tehdit algılamaları çok çeşitlidir ve bu siyasette tercihleri belirleyen en önemli konulardandır. Doğaldır ki, kimin neyi tehdit saydığı konusunda bir uzlaşma yoktur. Yine doğaldır ki tehdit algılamaları üzerinden üretilen siyaset, çoğu kez insanların siyaset melekelerine karşı asıl önemli tehdidi oluşturmaktadır. Ancak korkular ve tehlike algılarının demokrasilerde en çok manipüle edilen ve siyaset için en kaygan zeminin yaratılabildiği alanlardan biri olduğu da kesin bir gerçektir. İnsanlar korkutuldukları ölçüde siyasal tercihleri rasyonel bir değerlendirmeye dayanmaktan ziyade duygusal bir nedene bağlanmaktadır. Bu da siyasetin rasyonel bir tartışmaya dayanmaktan ziyade şovence bağlılıklar, korkular, aşk, nefret ve öfke gibi duygular üzerinden işlemesine yol açıyor.

Ankette soruların bu şekilde yer almasının ortaya çıkardığı bir gerçek oldu. O da hangi sorun veya konunun bir tehlike olarak görülüp görülmediği sorulursa, mutlaka her konuda önemli sayılabilecek ölçüde bir grubun bir tehlike payı görmekte olduğudur. Bunu kaydetmeden tehlike algısı ile ilgili soruların cevaplarının okunması yanıltıcı olabilir.

Özellikle rejimle ilgili tehdit ve değerlendirmelerin siyasal tartışma veya tercihleri belirlemesi her zaman kuvvetli bir ihtimal olmaya devam etmekte, o yüzden siyasal söylemler bu alana büyük yatırımda bulunmaktadır. Bu alanın da genel olarak demokrasiyi kırılğan bir hale getirdiği de açıktır. Nitekim araştırmamıza katılanların sadece yüzde 23’ünün Cumhuriyetin tehlikede olduğunu düşünmesi geri kalan yüzde yetmişyedisinin böyle bir tehlike görmüyor olması, son zamanlarda yürütülen aşırı kampanyalara bakıldığında yine de bir miktar iyimser olmayı gerektirecek bir sonuçtur.

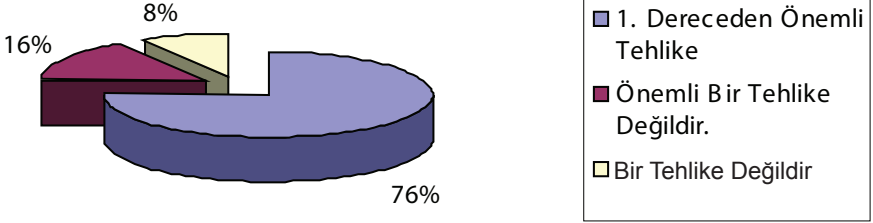
Cumhuriyetin tehlike altında olduğunu düşünüyor musunuz?

Sorunun parti seçmenlerine göre değerlendirilmesi çok şaşırtıcı sonuçlar ortaya koymamıştır. AK Parti seçmenini sadece binde üçü Cumhuriyetin tehlike altında olduğuna inanırken, yüzde 62’5’i Cumhuriyeti tehlike altında gören CHP seçmeninin tehlike altındaki Cumhuriyet söyleminin en güçlü besleyicisi olduğu açıkça görülmektedir. .

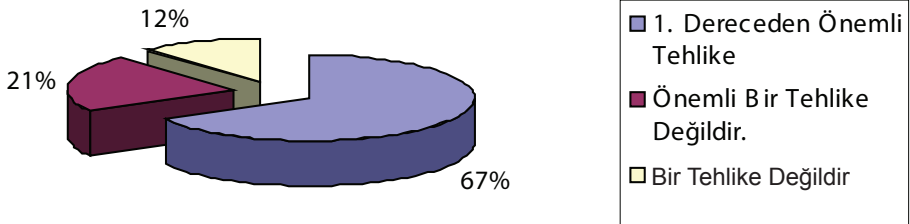
	Cumhuriyetin tehlike altında olduğunu düşünüyor musunuz?		Toplam
	Evet	Hayır	
AKP	,3%	99,7%	100,0%
CHP	62,5%	37,5%	100,0%
DP	34,9%	65,1%	100,0%
MHP	20,0%	80,0%	100,0%
GP	58,8%	41,2%	100,0%
SP		100,0%	100,0%
BTP	10,0%	90,0%	100,0%
İP	71,4%	28,6%	100,0%
BAĞIMSIZ	16,5%	83,5%	100,0%
Oy vermeyeceğim	41,3%	58,7%	100,0%
Diğer	37,7%	62,3%	100,0%
	23,1%	76,9%	100,0%

Fakirlik ve işsizlik Türkiye için ne ölçüde ciddi bir tehlike oluşturmaktadır?

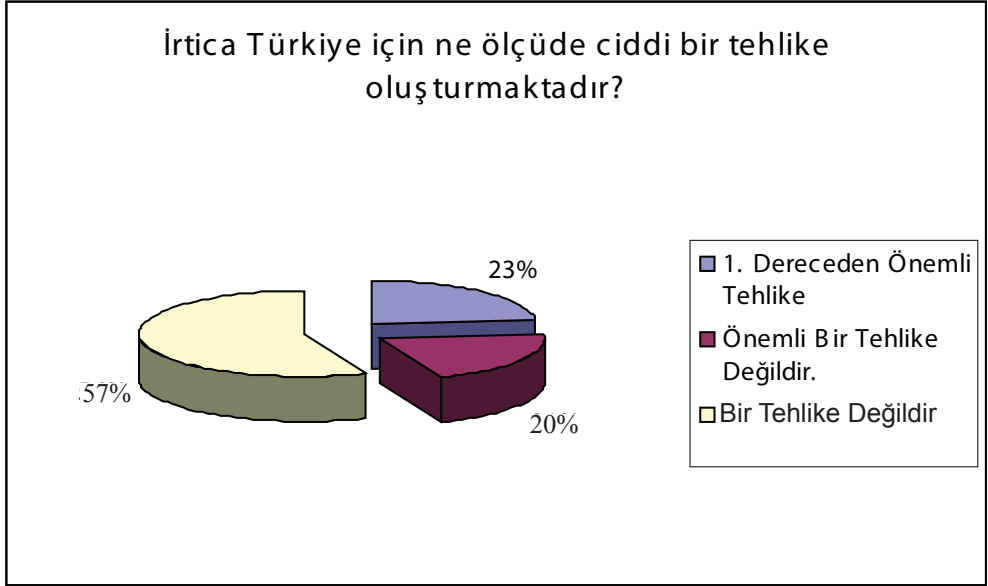
Fakirlik ve işsizliğin de Türkiye için bir tehlike oluşturduğuna inananların sayısı yüzde 76, inanmayanların sayısı yüzde 16+8 denilebilir. Dış borcun da bir tehlike olduğuna inananların sayısı yüzde 67 inanmayanların sayısı yüzde 21+12 olarak kaydediliyor.

Dış borç ve ekonomik bağımlılık Türkiye için ne ölçüde ciddi bir tehlike oluşturmaktadır?

İrticanın Türkiye için bir tehdit olduğuna inananların sayısı şaşkırtıcı derecede düşük çıkmakta (yüzde 23), onu hiçbir şekilde bir tehdit olarak görmeyenler en yüksek dilimde çıkıyor (yüzde 56). Geri kalan kısmın da (yüzde 21) irticayı bir tehlike olarak görse de en faal 2. veya 3. dereceden bir tehlike olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Bu da, devletin tehdit algılaması ile halkımızın tehdit algılaması konusunda belli bir geçişkenlik olduğu kabul edilse bile tam bir paralelliğin bulunmadığını gösteren önemli bir veridir.

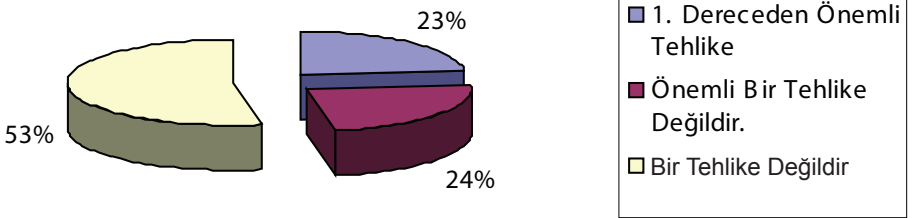

Sorulduğunda Avrupa Birliğine girmeyi de Türkiye için bir tehdit olarak görenlerin sayısının irticayla aşağı yukarı aynı paralelde çıkıyor olması ilginçtir. Çapraz değerlendirmede kendini İslamcı veya Muhafazakar olarak görenlerin çok daha az miktarda AB'yi tehdit olarak değerlendirmeye katıldıklarını da gösteriyor.

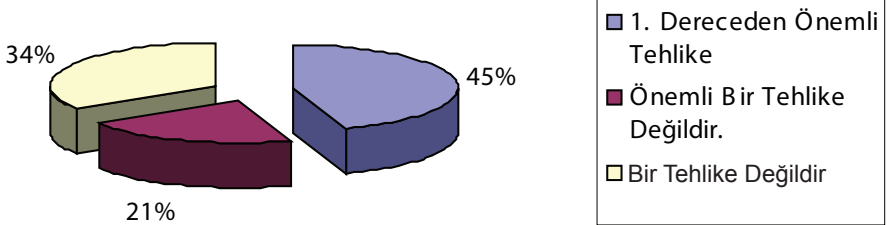
Ancak yabancıya mülk satışı konusunda tehlike algısı neredeyse iki katına çıkıyor (yüzde 45). Hiçbir şekilde bunu tehlike olarak görmeyenler sadece yüzde 34 olarak çıkıyor. Ordunun siyasete müdahalesinin ve etkinliğinin artırılmasını da bir tehdit olarak değerlendirenlerin sayısının da yüksekliği göze çarpmaktadır. İleriki sayfalarda en güvenilir kurumun ordu çıkmasına mukabil bu güvenilirliğin bir şarta bağlı olduğunu en iyi gösteren veri herhalde budur. Nitekim soru “halkın iradesi” gibi görece daha kutsal ve soyut bir kavrama müdahale olarak sorulduğunda, bu iradeye müdahale daha da büyük

bir antipatiyle karşılaşmaktadır. Bunu tehdit olarak görenlerin sayısı sadece % 23 iken, tehdit olarak görmeyenler % 57'dir. Önemli bir tehlike olarak görmeyenler ise % 20'lik bir rakam ortaya koymaktadır.

Avrupa Birliği'ne giriş süreci Türkiye için ne ölçüde ciddi bir tehlike oluşturmaktadır?

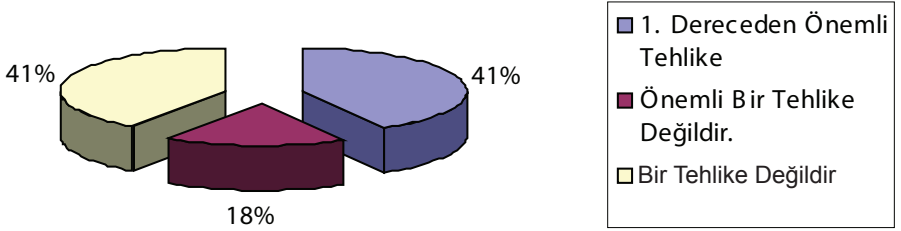

Yabancıya mülk satışı Türkiye için ne ölçüde ciddi bir tehlike oluşturmaktadır?

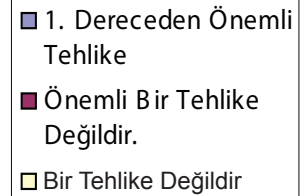
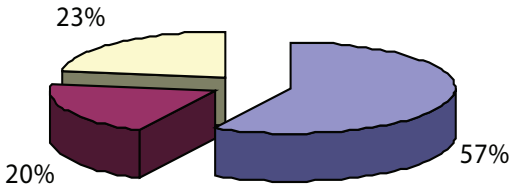
Ordunun siyaset süreci üzerindeki etkinliğinin artırılması da kuşkusuz bir soru olarak yöneltildiğinde bir tehlike algısı olarak anlamlı bir karşılık bulmaktadır. Birçok insan bunu demokratik kazanımlar için bir tehlike olarak görmektedir. Buna göre anketimize cevap verenlerin yüzde 41'i ordunun siyaset süreci içerisindeki etkinliğinin artmasını Türkiye için bir tehlike olarak gördüğünü, yüzde 18'i bunu önemli bir tehlike olarak görmediğini, geri kalan yüzde 41'i ise hiçbir şekilde bir tehlike olarak görmediğini belirtmiştir. Parti tercihlerine göre bu tehlike algısının dağılımı da ilginç olabilirdi. Nitekim BTP ve bağımsızların dışında bunu en önemli tehlike olarak gören seçmenin AK Partide yoğunlaştığı görülmektedir.

Ordunun etkinliğinin artırılması Türkiye için ne ölçüde ciddi bir tehlike oluşturmaktadır?

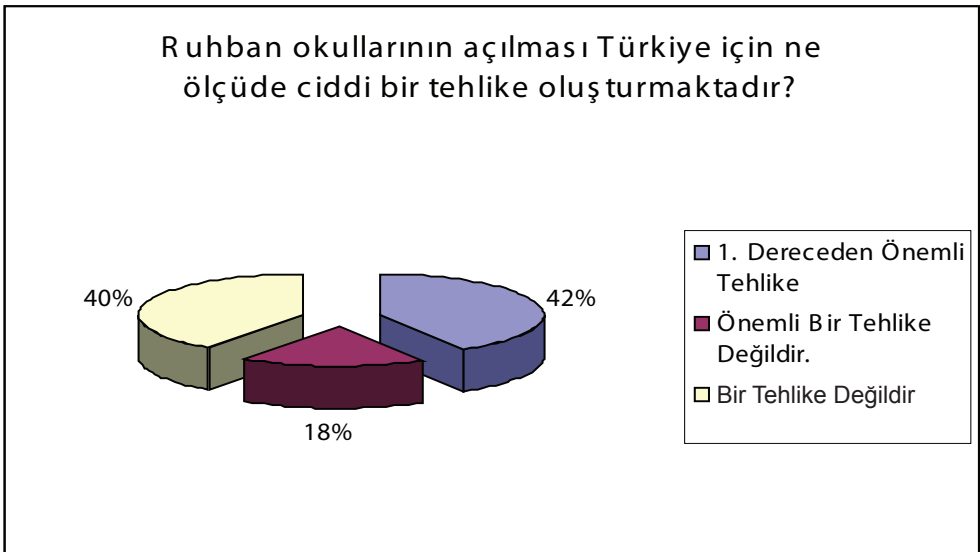
	Ordunun etkinliğinin artırılması Türkiye için ne ölçüde ciddi bir tehlike oluşturmaktadır?			Toplam
	1. Dereceden Önemli Tehlike	Önemli Bir Tehlike Değildir.	Bir Tehlike Değildir	
AKP	43,0%	20,9%	36,1%	100,0%
CHP	19,2%	14,7%	66,0%	100,0%
DP	24,5%	26,6%	48,9%	100,0%
MHP	33,3%	15,8%	51,0%	100,0%
GP	26,4%	20,2%	53,5%	100,0%
SP	29,4%	17,6%	52,9%	100,0%
BTP	61,5%	15,4%	23,1%	100,0%
İP	31,3%		68,8%	100,0%
BAĞIMSIZ	64,9%	11,2%	23,9%	100,0%
Oy vermeyeceğim	40,2%	12,2%	47,7%	100,0%
Diğer	25,3%	19,0%	43,7%	100,0%
	41,2%	17,5%	40,6%	100,0%

Halkın iradesine müdahale Türkiye için ne ölçüde ciddi bir tehlike oluşturmaktadır?

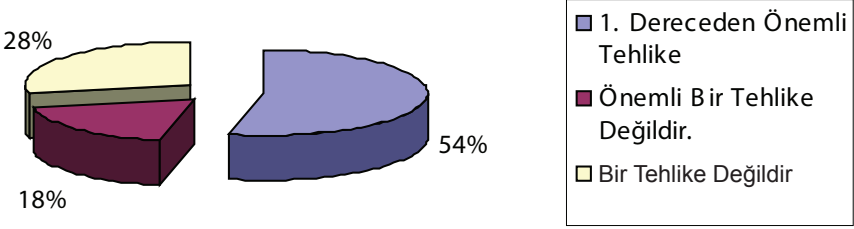

Sözkonusu soruyu ordu faktörünü çıkararak sorduğumuzda tehlikenin boyutu kuşkusuz daha da artmaktadır. Bundan Türk halkının halkın iradesine müdahaleyi aslında hiç de hoş görmediği halde, orduyu yıpratmamak gibi bir değere de fazlasıyla sahip olduğunu göstermektedir.

Tehlike algılamalarında ulusalcı propagandanın etkisiyle oldukça yüksek bir pazar oluşturduğu görülen, bu uğurda cinayetler işlemeyi ve bu cinayetlere kayda değer bir sempati halesinin oluşumunu mümkün kılan bir konu olarak misyonerlik faaliyetleri veya ruhban okulu karşıtlığı aslında Türkiye’deki düşünce, ifade, din ve vicdan özgürlüğünün sınırlarını en iyi işaret eden konulardandır. Bu amaçla sorulan sorularda da bu konuların tahmin edildiği gibi bir tehdit algısına konu olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu rakamın bu haliyle bile yeterince kaygı verici olduğu anlaşılrsa da korkulandan daha az olduğu da kaydedilmelidir. Ruhban okulunun açılmasını ankete katılanların yüzde 42’lik bir kesimi tehlike olarak görürken yüzde 40’ı hiçbir şekilde tehlike olarak görmemekte yüzde 18’i de önemli bir tehlike olarak görmemektedir. Ancak konu ruhban okulu meselesinden çıkıp misyonerlik faaliyetlerine dönünce tehlike algısı daha da artmaktadır. Bunda misyonerlik isminin çokça zikredilerek son zamanlarda ağır bir şekilde işlenen ulusalcı propagandanın önemli bir başarısı olarak görülebilir. Ancak bu ulusalcı propagandanın bir miktar da dindar-muhafazakâr duygulara da hitap etmeyi ihmal etmemesi, ulusalcı hareketlerin tabanını fazlasıyla aşan bir teveccühe kavuşmalarını sağlamaktadır. O yüzden misyonerliği tehlike olarak görenlerin sayısı yüzde 54’ü bulurken hiçbir şekilde tehdit olarak görmeyenlerin sayısı yüzde 28’de kalmaktadır.

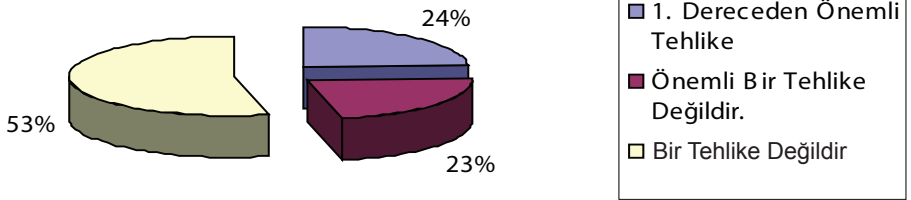

Misyonerlerin faaliyetleri Türkiye için ne ölçüde ciddi bir tehlike oluşturmaktadır?

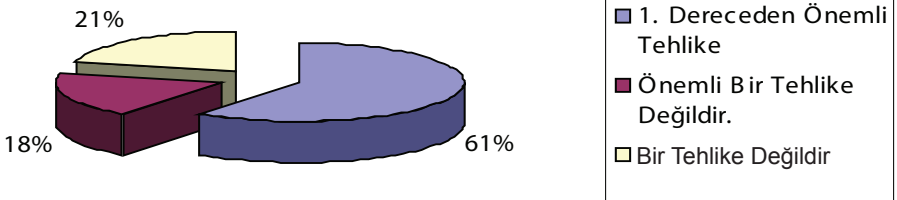
Yerel yönetimlerin etkisinin artırılması da siyasi bir konu olarak, “sorulduğunda” bir tehlike değerlendirmesine konu olabiliyor. Belki burada soruların yönlendiriciliğinden bahsedilebilir, ancak Türkiye’de bir çok kesim için siyasetin en doğal konuları bile “tehdit”, “tehlike” gibi korkuları uyaran ve siyasal davranışı veya rasyonaliteyi azaltan etkenler olarak çalıştığını biliyoruz. Yerel yönetimlerin etkisinin artırılması konusu son zamanlarda siyaset sürecinde var olan kutuplaşmadan nasibini almış bir konu haline gelmiştir. Konu enine boyuna tartışılmamakta, bu sürecin Türkiye’ye somut faydaları ve zararları değerlendirilmeden siyasal kutuplaşmanın paket konuları arasına yerleşmiştir. Nitekim bu konuda da daha muhafazakar, İslamcı eğilimler yerel yönetimlerin güçlendirilmesi lehine davranırken, daha laik, Atatürkçü kesimler yerel yönetimlerin etkisinin artırılmamasını bir tuzak içerebileceği değerlendirmelerine daha fazla yer veriyorlar. Bir çoğu bunu muhtemelen Avrupa Birliği’ne giriş sürecine verilen bir tavizle ilişkilendiriyor, bir kısmı bunu irticai yerel unsurların güçlenmesi olarak değerlendiriliyor. O yüzden yerel yönetimlerin artırılmasının tehlike olarak görülmesi bu konudaki alışıldık sağ-sol kutuplaşmasına paralel bir görüntü vermektedir. Yüzde 53’lük bir kesim bunu bir tehlike olarak görmezken, yüzde 24’ü 1. dereceden bir tehlike olarak görmekte, geri kalan yüzde 23 önemli bir tehlike olarak görmemektedir, ama bunun anlamı bir tehlike payı da olduğudur.

Yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması Türkiye için ne ölçüde ciddi bir tehlike oluşturmaktadır?

Irak'ın bölünmesi de ankete katılanların yüzde 61'i tarafından Türkiye için bir tehlike olarak görülmektedir. Doğrusu bu konu özellikle 2003 yılında Irak'a yapılan işgalden beri Türkiye'nin gündeminde yer alan bir konudur. Ancak özellikle seçim sath-ı mailine girildiği andan itibaren dikkat çekecek şekilde artış gösteren terör olaylarıyla birlikte genelde Irak konusu özelde de K. Irak konusu Türk siyasetinin en önemli belirleyici konularından biri haline geldi. Bu konunun yine de nasıl bir siyasal etki alanına sahip olduğu konusu üzerinde daha detaylı analizler eşliğinde durmaya değer.

Irak'ın bölünmesi Türkiye için ne ölçüde ciddi bir tehlike oluşturmaktadır?

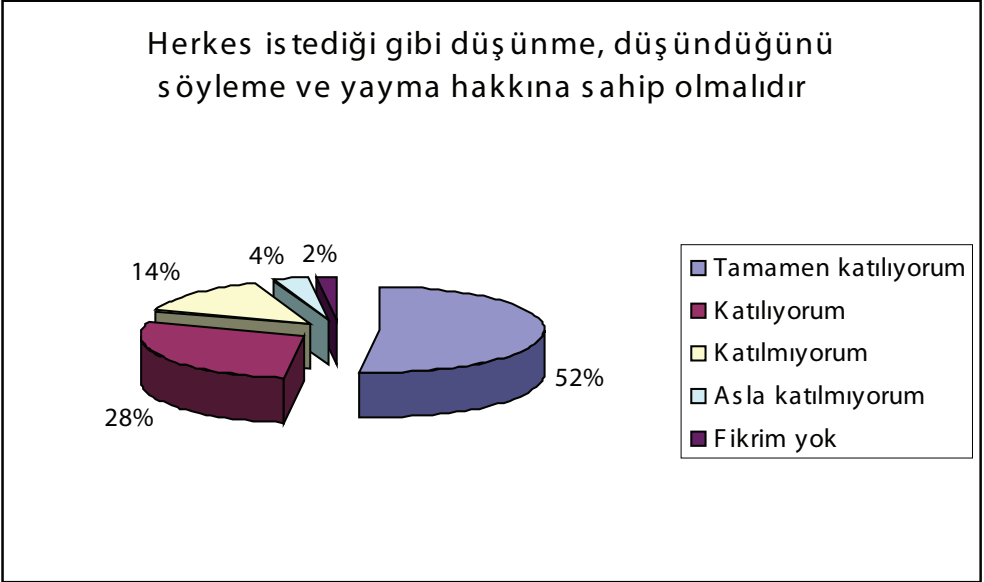
DEMOKRATİK TUTUM ÖLÇEĞİ

		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum	Fikrim yok
1	Herkes istediği gibi düşünme, düşündüğünü söyleme ve yayma hakkına sahip olmalıdır	52	28	14	4	2
2	Türkiye hassas bir ülkedir. Düşünce hürriyetinin geniş tutulması ülkeye zarar verir	14	32	33	16	5
3	Devletin ve ülkenin menfaatleri için bazı sınırlamalar getirilmelidir	20	19	44	11	6
4	Hükümet Genelkurmay Başkanlığını bugünkünden daha fazla denetleyebilmeli ve icraatları üzerinde etkili olmalıdır	37	28	20	8	7
5	Hükümet YÖK'ü bugünkünden daha fazla denetleyebilmeli ve icraatları üzerinde etkili olmalıdır	34	32	23	11	
6	Hükümet Merkez Bankası bugünkünden daha fazla denetleyebilmeli ve icraatları üzerinde etkili olmalıdır	29	34	21	8	8
7	Genelkurmay Başkanlığı siyasete gereğinden fazla müdahale etmektedir	31	35	17	12	5
8	Hükümetin icraatları denetimsiz bırakılmamalıdır ve TSK tarafından çizgi dışına çıktığında uyarılmalıdır	13	17	35	27	8
9	Hükümetin icraatları denetimsiz bırakılmamalıdır ve çizgi dışına çıktığında Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmelidir	16	17	28	31	8
10	Hükümetin icraatları denetimsiz bırakılmamalıdır ve çizgi dışına çıktığında Yargıtay tarafından denetlenmelidir	12	18	44	17	9
11	Hükümetin icraatları denetimsiz bırakılmamalıdır ve çizgi dışına çıktığında TBMM tarafından denetlenmelidir	27	44	15	6	8
12	Hükümetin icraatları denetimsiz bırakılmamalıdır ve çizgi dışına çıktığında sivil toplum kuruluşları ve halk tarafından denetlenmelidir	38	31	14	8	0
13	Cumhurbaşkanı hükümetin icraatlarını denetlemekten ziyade engellemektedir	37	20	17	17	9
14	Milliyetkili dokümanlaşığı ülkenin önemli bir sorunudur	18	17	33	26	6
15	T. C. gerçek anlamda laik, demokratik ve sosyal bir hukuk devletidir	15	21	36	24	5
16	Cumhurbaşkanının bugünkü yetkileri iradenin teceillisine engel olacak kadar fazladır ve azaltılmalıdır	28	38	16	8	10
17	Türkiye'de demokrasi tam manasıyla işlemektedir.	13	20	37	22	8

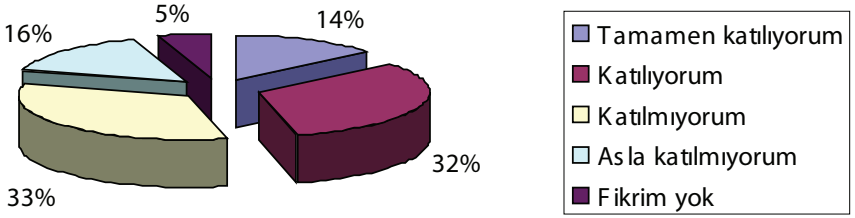

Anketin bu kısmında şahıslara sorulan soruların basit frekans tablosu yer almaktadır.

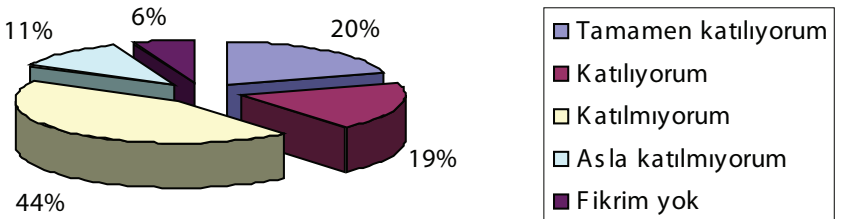
Herkesin istediği gibi düşünme, düşündüğünü söyleme ve yayma hakkına sahip olması gerektiğine tamamen katılanlar ve katılanlarla birlikte yüzde 80'i buluyor. Ancak bir sonraki soru bir test sorusu olarak Türkiye'nin hassas bir ülke olduğu ifade edildiğinde, düşünce hürriyetinin bir miktar zarar verebileceği fikrine toplamda yüzde 46 bir katılım varken yüzde 50 az veya çok katılmamaktadır. Devletin ihtiyaç halinde özgürlüklere ve haklara bazı sınırlamalar getirmesi gerektiği fikrine ise katılım "az ve çok toplamında" yüzde 39'a düşmektedir. Bu da özgürlükler ve haklara sınırlamalar getirilebileceği fikrinin özel şartlarda iki katına kadar çıkabildiğini gösteriyor.

Türkiye hassas bir ülkedir. Düşünce hürriyetinin geniş tutulması ülkeye zarar verir

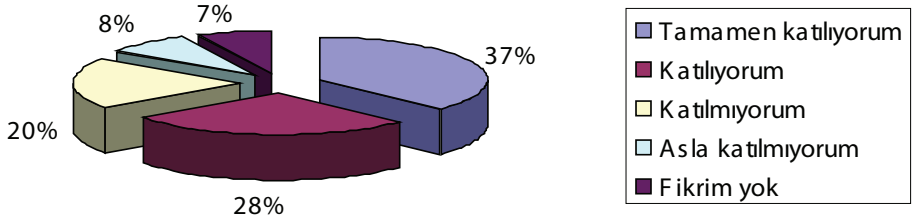

Devletin ve ülkenin menfaatleri için bazı sınırlamalar getirilmelidir

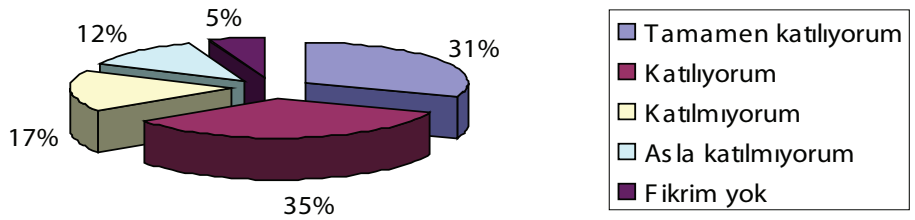

Aşağıdaki sorulardan birinde en güvenilir kurumun Ordu olarak çıkmasına karşılık hükümetin Genelkurmay başkanlığını daha fazla denetlemesi gerektiğine dair yüzde $37 + 28 = 65$ oranında bir oy çıkmaktadır.

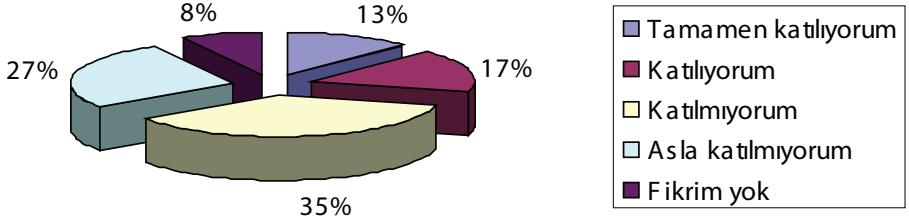
Hükümet Genelkurmay Başkanlığını
bugünkünden daha fazla denetleyebilmeli ve
icraatları üzerinde etkili olmalıdır

Genelkurmay Başkanlığı siyasete gereğinden fazla
müdahale etmektedir.

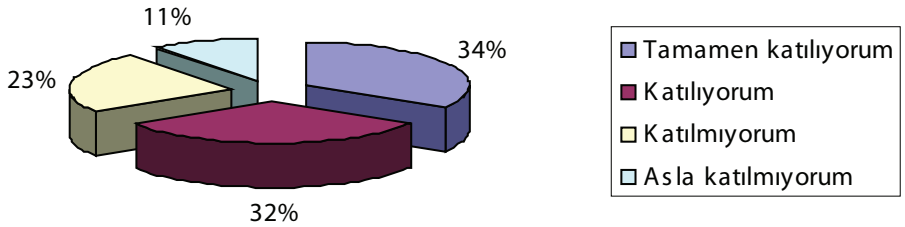

Hükümetin icraatları denetimsiz bırakılmamalıdır
ve TSK tarafından çizgi dışına çıktığında
uyarılmalıdır

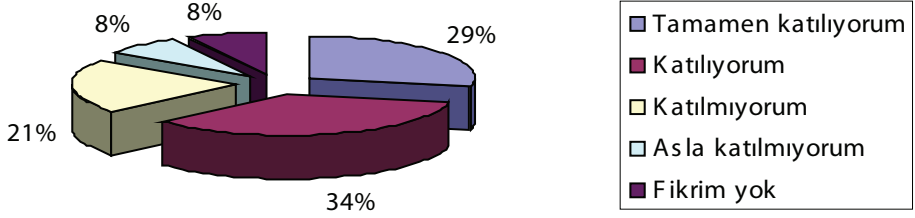

Hükümetin hem YÖK hem de Merkez Bankası üzerindeki denetimini biraz daha fazla artırması yönünde ifade edilen yüksek oranlar dikkat çekiyor.

Hükümet YÖK'ü bugünkünden daha fazla
denetleyebilmeli ve icraatları üzerinde etkili
olmalıdır

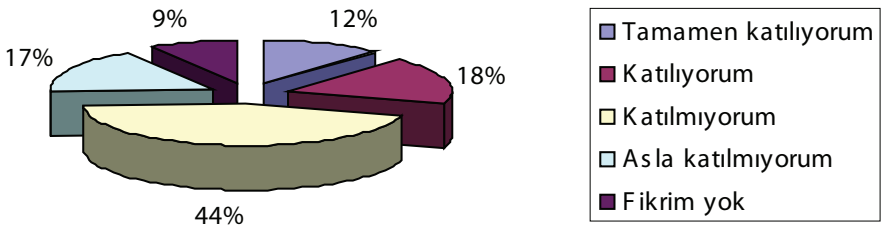

Hükümet Merkez Bankasını bugünkünden daha fazla denetleyebilmeli ve icraatları üzerinde etkili olmalıdır

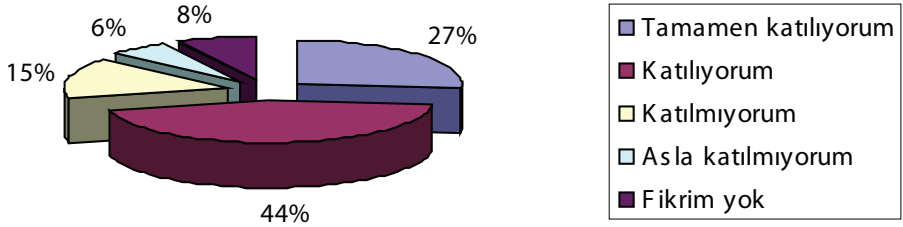

Tersi soruları Genelkurmay, Yargıtay, Danıştay, Cumhurbaşkanı, TBMM ve Anayasa mahkemesinin hükümetin icraatları üzerindeki denetimi konusunda sorduk. Hükümetin önceki kurumları denetleme konusunda duyulan istekliliğin hükümetin bu kurumlar tarafından denetlenmesi noktasındaki isteksizlikle tutarlı bir biçimde bulunduğu görülmektedir.

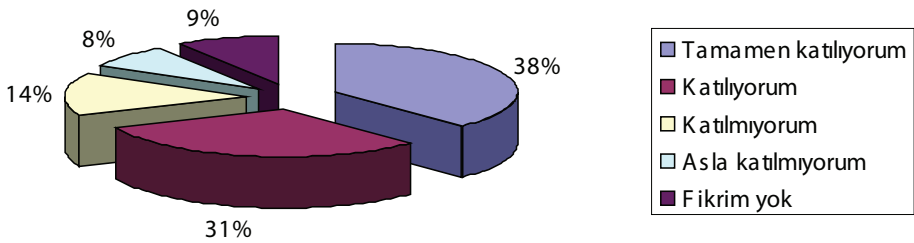
Hükümetin icraatları denetimsiz bırakılmamalıdır ve çizgi dışına çıktığında Yargıtay tarafından denetlenmelidir

Hükümetin icraatları denetimsiz bırakılmamalıdır ve çizgi dışına çıktığında TBMM tarafından denetlenmelidir

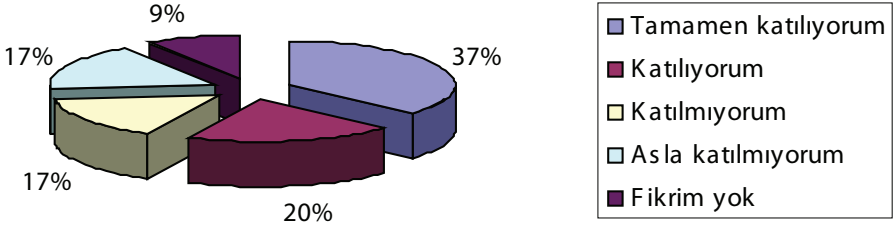

Hükümetin icraatları denetimsiz bırakılmamalıdır ve çizgi dışına çıktığında sivil toplum kuruluşları ve halk tarafından denetlenmelidir

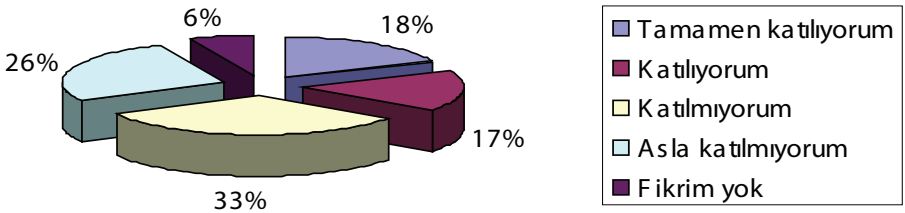
Tablolarda rakamlar ifade edilmektedir. Ankete katılanların yüzde $37 + 20 = 57$ lik bir kesimi Cumhurbaşkanının hükümetin icraatlarına yardımcı olmaktan ziyade onları engellemeye çalıştığı fikrine katılıyor.

Cumhurbaşkanı hükümetin icraatlarını denetlemekten ziyade engellemektedir

Milletvekili dokunulmazlığı ülkenin önemli bir sorunu olduğu fikrine ise ancak yüzde 35'lik bir kesim katılmaktadır. Bu da milletvekillerinin dokunulmazlığının kaldırılması konusunda izlenen siyasetin kamuoyu karşılığı konusunda ilginç bir veri sunmaktadır. Doğrusu bu kesimlerin de büyük oranda CHP ve muhalefet partilerine oy verecek kesimlerde yoğunlaştığı görülüyor. Halk için dokunulmazlıkların kaldırılması diye bir sorunun olmadığını gösteren bir veridir bu.

Milletvekili dokunulmazlığı ülkenin önemli bir sorunudur

Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçek anlamda laik, demokratik ve sosyal bir hukuk devleti olduğuna ancak yüzde 36'lık bir kesim katılmaktadır. Geri kalan yüzde 60'lık bir kesim buna katılmamaktadır. Cumhurbaşkanının bugünkü yetkileri siyasi iradenin tecellisine engel olacak kadar fazladır ve azaltılmalıdır fikrine ise yüzde 66'lık bir kesim inanmakta sadece yüzde 24'lük bir kesim katılmamaktadır.

Türkiye'de demokrasinin tam manasıyla işlemekte olduğu fikrine katılanların oranı da sadece yüzde 33'tekalıyor. Muhtemelen Cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan ve demokratik beklentileri ve hayalleri kırıklığa uğratan sürecin bu verilerin oluşmasında önemli bir payı vardır. Bu sorular setinde yapılan çapraz değerlendirmede en anlamlı konulardan birisi eğitim düzeyiyle ilgili bulgular konusunda olmuştur. Demokratik tutum ölçeğimizde eğitim seviyesi ile demokratik tutumlar arasında anlamlı ölçüde bir ters ilişki tespit edilmiştir. Herkesin istediği gibi düşünme, düşündüğünü söyleme ve yayma hakkına sahip olması konusundaki tutumlarda çok kayda değer bir fark oluşmuyorsa da, Hükümetin Genelkurmay Başkanlığını bugünkünden daha fazla denetleyebilmesi ve icraatları üzerinde etkili olması gerektiğine eğitim düzeyi azaldıkça katılanların daha fazla çıkıyor olması manidardır. Benzer bir ilişkinin Türkiye'de demokrasinin tam manasıyla işlemekte olduğu yargısına katılmakta ortay çıktığı da görülüyor.

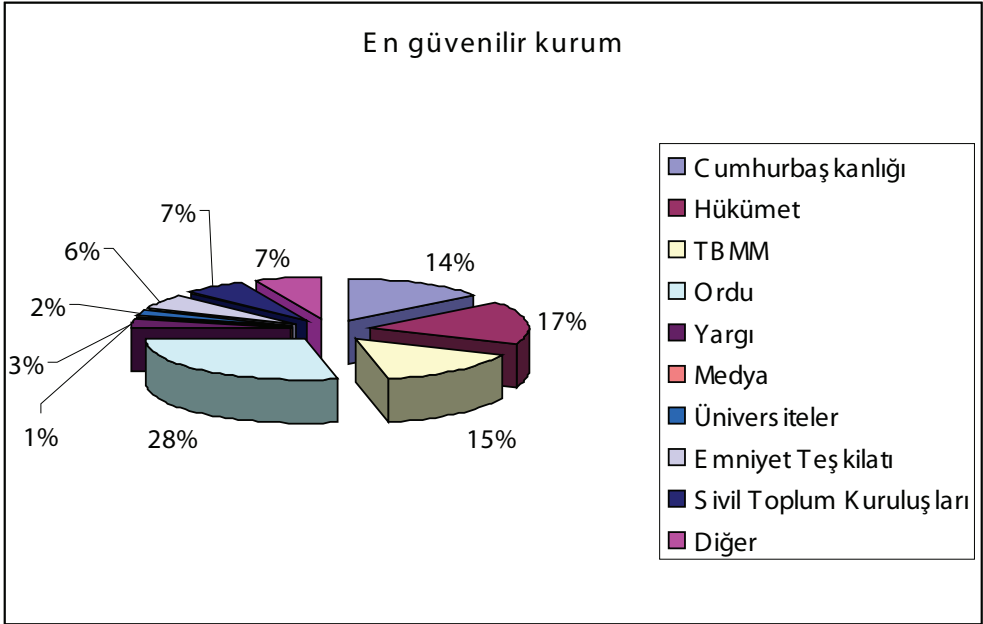
		Herkes istediği gibi düşünme, düşündüğünü söyleme ve yayma hakkına sahip olmalıdır?					Toplam
		Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Asla katılmıyorum	Fikrim yok	
Eğitim düzeyi	İlkokul	50,9%	28,3%	13,7%	3,3%	3,8%	100,0%
	Ortaokul	51,1%	27,9%	14,6%	4,3%	2,1%	100,0%
	Lise	52,1%	27,2%	14,5%	4,2%	2,0%	100,0%
	Üniversite	53,0%	28,1%	14,8%	2,9%	1,1%	100,0%
	Yüksek Lisans	57,6%	30,5%	11,9%			100,0%
		52,1%	27,9%	14,4%	3,6%	2,0%	100,0%

Eğitim düzeyi	Hükümet Genelkurmay Başkanlığını bugünkünden daha fazla denetleyebilmeli ve icraatları üzerinde etkili olmalıdır					Toplam
	Tamamen katılıyor	Katılıyor	Katılmıyor	Asla katılmıyorum	Fikrim yok	
İlkokul	29,5%	28,3%	27,6%	6,2%	8,4%	100,0%
Ortaokul	25,3%	31,1%	27,5%	8,0%	8,0%	100,0%
Lise	24,1%	29,8%	25,7%	13,7%	6,8%	100,0%
Üniversite	25,2%	23,4%	28,8%	15,9%	6,8%	100,0%
Yüksek Lisans	15,5%	27,6%	31,0%	22,4%	3,4%	100,0%
	25,4%	27,6%	19,5%	8,3%	7,2%	100,0%

Eğitim düzeyi	Türkiye'de demokrasi tam manasıyla işlemektedir					Toplam
	Tamamen katılıyor	Katılıyor	Katılmıyor	Asla katılmıyorum	Fikrim yok	
İlkokul	16,0%	24,8%	33,6%	16,5%	9,0%	100,0%
Ortaokul	17,8%	22,4%	30,1%	20,5%	9,2%	100,0%
Lise	13,5%	20,6%	38,3%	18,3%	9,2%	100,0%
Üniversite	8,2%	16,7%	40,9%	28,9%	5,4%	100,0%
Yüksek Lisans	11,9%	23,7%	32,2%	27,1%	5,1%	100,0%
	12,9%	20,5%	36,8%	21,9%	7,8%	100,0%

Eğitim Düzeyi ile bazı demokratik tutumlar arasındaki çapraz karşılaştırmalar da çok ilginç sonuçlar ortaya koyuyor. Buna göre Söz konusu ifade özgürlüğü gibi boyut bir konu olduğunda eğitim düzeyi ile ifade özgürlüğü arasında doğrusal bir ilişki anlamlı gözüküyor. Yani insanların eğitim düzeyleri arttıkça, ifade özgürlüğü ile ilgili tutumları da demokratik istikamette gelişmektedir. Oysa Soru Silahlı kuvvetlerin hükümetle olan ilişkisinin doğası konusuna gelince tam ters bir gelişme göze çarpmaktadır. Buna göre, eğitim düzeyi bu konuda demokratik tutumu geliştiren değil, aksine geriletken bir etken olarak göze çarpmaktadır. Kuşkusuz bunu kaydetmek çok hoş gelmeyebilir, ama bu eğitim sistemimizde aydın-halk ilişkisinin birçok noktada Jakoben ilişkiler üreten bir çerçeveyi daha aşamamış olduğunu göstermektedir. Türkiye’de demokrasinin işleyip işlemediğine dair tutumlarda ise eğitim düzeyine nazaran ilk bakışta anlamlı sayılabilecek bir ilişki ortaya çıkmamaktadır.

Birçok ankette sorulan “en güvenilir kurum” sorusunu biz de sorduk ve beklendiği gibi en güvenilir kurum bütün diğer kurumlar arasında ordu çıktı. Ancak bu güvenilirlik daha önce kaydedilmiş olanlara nazaran ordu açısından bir düşüş; hükümet ve TBMM açısından ise bir yükselişi ifade ediyor diye düşünülebilir. Doğrusu Türkiye’de görünürde her türlü tartışmadan uzak kaldığı izlenimi veren, siyasete ancak çok otoriter ve dolaylı yollardan müdahale eden, hiç konuşmayan, konuşmadığı için tartışmalara birebir katılmayan ve dolayısıyla olup biten hiçbir şeyden sorumlu görünmeyen bir

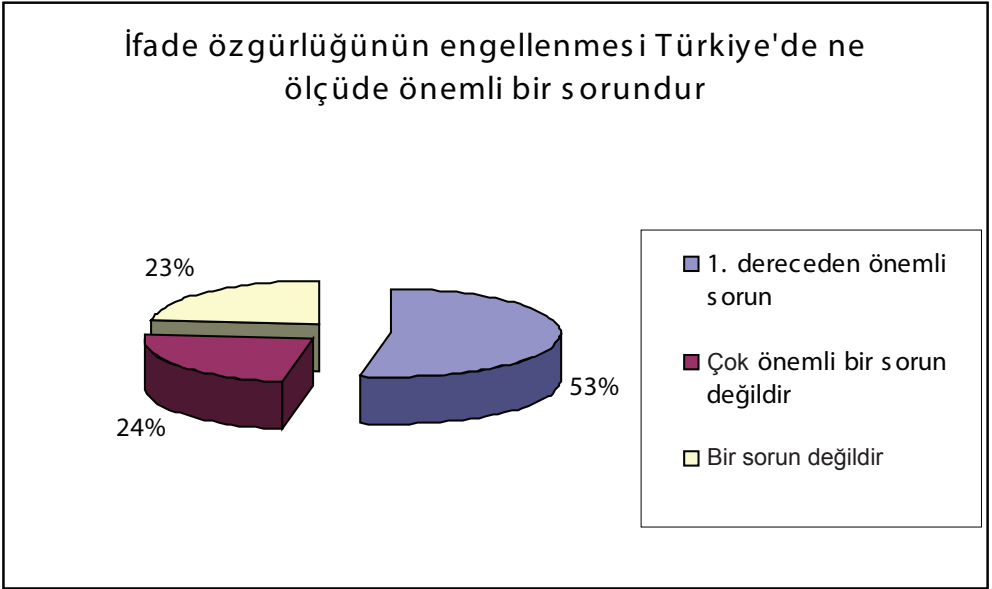
En güvenilir kurum

	C.başkanlığı	Hükümet	TBMM	Ordu	Yargı	Medya	Üniversiteler	Emniyet Teşkilatı	Sivil Toplum Kuruluşları	Diğer
AKP	7,4%	35,8%	15,9%	18,2%	3,3%	3%	1,4%	7,1%	4,4%	6,2%
CHP	24,8%	6,1%	13,8%	39,5%	3,1%	6%	2,3%	4,8%	2,9%	2,1%
DP	16,5%	12,4%	23,7%	25,8%	2,1%		2,1%	9,3%	4,1%	4,1%
MHP	13,0%	8,6%	15,6%	41,2%	3,0%	7%	1,0%	9,0%	3,0%	5,0%
GP	18,0%	12,0%	10,5%	37,6%	3,8%		1,5%	4,5%	8,3%	3,8%
SP	11,1%	11,1%	5,6%	25,0%				11,1%	16,7%	19,4%
BTP		23,1%	7,7%	53,8%			7,7%			
İP	28,6%	7,1%	7,1%	42,9%	7,1%		7,1%			
BAĞIMSIZ	12,2%	4,1%	8,9%	6,5%	3,3%	1,6%	4,9%	4,1%	35,8%	18,7%
Oy vermeyeceğim	15,0%	8,2%	16,9%	27,5%	1,9%	5%	2,9%	3,4%	12,1%	11,6%
Diğer	9,2%	9,9%	17,6%	23,7%	7,6%	2,3%	5,3%	4,6%	6,9%	13,0%
	13,9%	17,5%	15,0%	28,0%	3,3%	6%	2,2%	6,1%	6,8%	6,6%

kurum olarak Ordu kurumunun güvenilirlikte en yüksek payeyi alması çok normaldir. Türkiye’de ordunun konuşma ve gündeme girme tarzında diğer kurumlarla karşılaştırılmasına imkân tanımayan boyut vardır. Siyasetin bütün düzeyleri ve kurumları her türlü eleştiriye açıkken, ordu hakkındaki eleştirilerin çoğu kez otoriter ve kutsallaştırıcı sert cevaplarla karşılaşması, fiili süreçte yargı mekanizmalarının Ordu lehine devreye girebilmesi, ordunun eleştirel bir unsur olarak gündemde yer almamasını ve dolayısıyla yıpranmamasını sağlıyor. Buna halkın güvenebileceği ve “gaza, şehadet, vatan savunması, peygamber ocağı” gibi nitelermelerle ördüğü temenniler duvarı eklendiğinde bu güvenin sebepleri daha iyi anlaşılabilir. Yine de yukarıdaki ve ilerleyen sorularda orta çıkacak olan verilerde ordunun bu güvenilirliği, onun siyasete müdahalesinin de hoş görüldüğü anlamına hiçbir zaman gelmiyor.

Bu verilerde Hükümetin güvenilirliğinin yüzde 17 olarak ikinci sırada; TBMM’nin de yüzde 15 ile üçüncü sırada gelmesi siyaset açısından umut verici sayılır. Üniversitelerinse güvenilirlikte yüzde iki ile en düşük seviyede gelmesi gerçekten çok düşündürücüdür. Bir ülkenin bilim ve düşünce üretmekle yükümlü kurumlarının halk tarafından hiçbir güvene mazhar olmaması kurumların durumu açısından üzerinde durulması gereken bir noktadır. Ancak YÖK’ün genellikle demokratik olmayan tutumlarına karşı halkın verdiği bir not olarak, yani demokratik beklentilerin bir ifadesi olarak ayrıca umut verici sayılabilir.

Diğer sorularla da çerçevesi çizilen bu güvenilirlik, Ordu lehine kesinlikle çok önemli bir durumdur. Ancak daha önce de söylediğimiz gibi, Genelkurmay'ın hükümetle ilişkisi, Ordunun siyasete müdahalesi gibi konularda bu güvenilirlik çerçevesi bir hayli net olarak çizilen, başka bir şeye dönüşmektedir. Diğer yandan Ordunun güvenilirliğini parti tabanları düzeyinde ilişkiye soktuğumuzda, bunu sağlayan en önemli kesimin CHP (yüzde 40), MHP (yüzde 41,2) olduğu görülmektedir. AKP içinden orduya güvenilirlik oranı yüzde 18 olarak ortaya çıkarken, yüzde 1'in altında oyu gözüken BTP ve İP gibi bu güvenirliliğin en yüksek çıktığı partiler var olsa da oy oranları itibariyle ortalamaya etki edecek durumda değildirler.

SİYASAL KATILIM ÖLÇEĞİ

Siyasal katılım ölçeği kapsamında sorulan sorularda insanların demokratik vatandaşlık haklarını ve sorumluluklarını ifade edecek katılımlarda ne ölçüde bulduklarını tespit etmek amaçlanmıştır. Bunun için sorulan sorularda insanların yüzde 83'ünün (55 + 28) kesinlikle veya büyük ihtimalle her seçime katıldıkları tespit edilmiştir, Yüzde 6 oranında hiçbir şekilde oy kullanmayan bir kesim tespit edilirken yüzde 6 da "büyük ihtimalle seçimlere katılmamaktadır. Yine yüzde 57'lik bir kesim hiçbir şekilde veya büyük ihtimalle siyasal partiye üye olmadıklarını, yüzde 24'ünün de büyük ihtimalle veya kesinlikle bir siyasi partiye üye olmadıkları görülmüyor.

S. 18	Aşağıdaki davranışlardan hangileri sizi tarif eder?	Asla Yapmam	Büyük İhtimalle Yapmam	Fikrim Yok	Büyük İhtimalle Yapmam	Kesinlikle Yapmam
1	Her seçimde oy kullanmak	6	6	5	28	55
2	Bir siyasi partiye üye olmak.	34	23	19	15	9
3	Protesto gösterilerine katılmak.	39	22	15	16	8
4	İhtiyaç sahibi insanlara yardımcı olacak gönüllü kuruluşlara katılmak.	10	10	16	41	23
5	Devletten talep edilecek istekler için imza toplamak.	16	14	22	30	18
6	İnsan hakları ile ilgili meselelerde gönüllü olarak mücadele etmek.	11	13	19	38	19
7	Bir sivil toplum kuruluşuna üye olmak veya faaliyetlerine katılmak	17	16	21	31	15
S.19	Aşağıdakileri hangi sıklıkla yapıyorsunuz?	Hiç	Çok Nadir	Bazen	Sık Sık	hergün
1	Türkiye’de neler olduğunu gazetelerden okumak.	10	14	28	48	
2	Dünyanın başka ülkelerinde neler olduğunu gazetelerden okumak.	13	16	31	40	
3	Türkiye’de neler olduğunu dergilerden okumak.	26	20	30	16	8
4	Dünyanın başka ülkelerinde neler olduğunu dergilerden okumak.	29	21	27	15	8
5	Türkiye’de neler olduğunu televizyondan takip etmek.	4	7	14	28	47
6	Dünyanın başka ülkelerinde neler olduğunu televizyondan takip etmek.	6	9	18	27	40
7	Türkiye’de neler olduğunu internet sitelerinden takip etmek.	35	15	19	18	13
8	Dünyanın başka ülkelerinde neler olduğunu internet sitelerinden takip etmek.	38	16	19	16	16
9	Arkadaşlarla Türkiye ve dünyanın sosyal ve siyasal durumunu tartışmak	17	20	28	26	20
11	Siyasi veya bilimsel konularda konferans ve panellere katılmak	51	19	17	9	4
12	Televizyondaki veya radyodaki siyasi tartışmalara telefonla, e-maille soru sorarak katılmak	60	13	11	5	2

Protesto gösterilerine hiçbir şekilde veya büyük ihtimalle katılmayanların oranı yüzde 61, kesinlikle katılanların oranı yüzde 8, ara-sıra katılanların oranı da yüzde 16.

İhtiyaç sahibi insanlara yardımcı olacak gönüllü kuruluşlara katılmak konusunda ise asla ve büyük ihtimalle katılmayanların oranı toplam yüzde 20'ye düşüyor, geriye kalanlar bu konuda daha büyük bir isteklilik sergiliyorlar (41 + 23). Yine devletten talep edilecek istekler için imza toplama yolu da biraz daha sıklıkla denenen bir yol (yüzde 30 + 18). İnsan hakları ile ilgili meselelerde gönüllü olarak mücadele etme konusunda ise sadece toplam yüzde 24'ün bu konuda kayıtsız kaldığı, yüzde 19'unun bir fikri olmadığı bu konuda yüzde 57'lik bir kesim de büyük ihtimalle veya kesinlikle katılmaktadır.

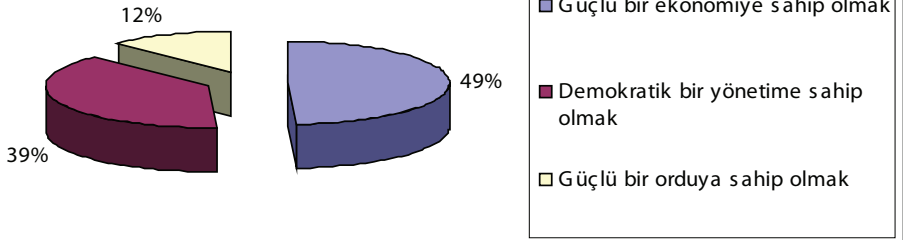
Anketi cevaplayanların yüzde 33'ü bir sivil toplum kuruluşuna üye değil veya faaliyetlerine katılmamaktadır. Bu konuda toplumun neredeyse yüzde 46'sının sivil toplum kuruluşlarına üye olduğu veya faaliyetlerine katıldığı görülmektedir.

Sonraki bölümdeki sorular da Türk toplumunda siyasal gündeme olan ilgi ve takip düzeyi tespit edilmeye çalışılmış, halkın medya örgütleriyle Türkiye ve dünya gündemi hakkında ne ölçüde interaktif bir ilişki içinde olduğu tespit edilmeye çalışıldı.

Cevaplayanların Türkiye'nin ve dünyanın başka ülkelerinde neler olduğunu gazetelerden, dergilerden, televizyondan, ve internet sitelerinden ne ölçüde takip edilebildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ortaya çıkan tablo Türkiye'de ve dünyada olanları, gazetelerden, televizyonlardan, internette takip etme oranları konusunda oldukça ilginç bir tablo ortaya çıkarmaktadır.

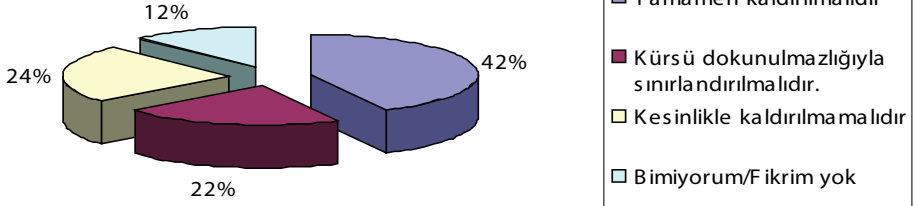

Sizce Türkiye için hangisi daha önceliklidir?

Ankete katılanlar açısından güçlü bir ekonomiye sahip olmanın (yüzde 49) demokratik bir yönetime sahip olmaktan (yüzde 39) daha fazla önemsendiği görülmektedir. Muhtemelen insanlar güçlü bir ekonomi olmadan demokratik bir yönetimin bir anlamı olmadığını da düşünmektedirler. Aynı zamanda güçlü bir ekonomi olmadan güçlü bir orduya sahip olmanın da bir anlamı olmadığı düşünülmektedir ki, güçlü bir orduyu Türkiye için daha önemli görenlerin oranı yüzde 12’de kalmaktadır

Milletvekili dokunulmazlıkları

Yukarıda başka bir vesileyle Milletvekili dokunulmazlığının ülkenin önemli bir sorunu olup olmadığı konusuna yaklaşım noktasında sorulan soruya verilen cevapları hatırlamak gerekirse, yüzde 35 milletvekili dokunulmazlığının önemli bir sorun olduğuna katıldığı halde geriye kalanların bunun önemli bir sorun olduğuna katılmadığı görülmüştü. Oysa sorunun nasıl çözüleceği sorulduğunda yüzde 42 tamamen kaldırılması gerektiğini, yüzde 22 kürsü dokunulmazlığıyla sınırlandırılması gerektiğini, ama yüzde 24'ün de dokunulmazlıkların kesinlikle kaldırılmaması gerektiğini düşünmekte olduğu ortaya çıkmaktadır. Yüzde 12'nin de bu konuda bir fikri yoktur.

SORUN ALGISI

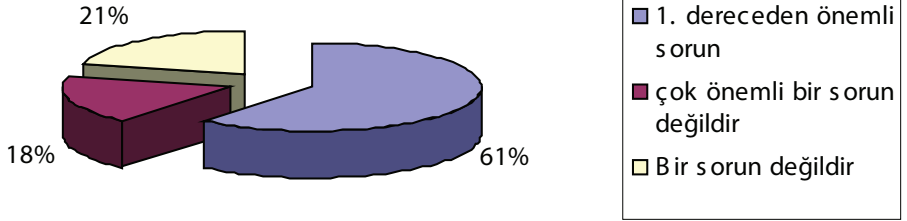
Daha önce Türkiye için hangi konuların bir tehlike oluşturduğu yönündeki sorulara paralel bir soru seti var. Bu sorular arasında birinci sırada fakirlik işsizliğin (87) geldiği, ikinci sırada terör (86), üçüncü sırada Güneydoğu ve Kürt sorunu (yüzde 77) dördüncü sırada geçim sorunu, beşinci sırada küresel ısınma (63) altıncı sırada ise (61) başörtüsü yasağı, yedinci sırada ordunun siyasete müdahalesi (56), sekizinci sırada ise ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamaların (53) geldiği görülüyor.

Aşağıdakilerden Hangileri Türkiye’de ne ölçüde önemli bir sorundur	1.Dereceden Önemli Bir Sorun	Çok Önemli Bir Sorun Değildir	Bir Sorun Değildir
Fakirlik/ işsizlik	87	9	4
Güneydoğu Sorunu ve Kürt Sorunu	77	14	9
Terör	86	8	6
Enflasyon	47	24	29
Geçim sorunu	72	18	10
Ordunun siyasette ağırlığının artması	56	21	23
İfade özgürlüğü	53	24	23
Başörtüsü yasağı	61	18	21
ÖSYM’de Katsayı Adaletsizliği	51	23	26
Kıbrıs	40	28	32
Küresel Isınma	63	15	22

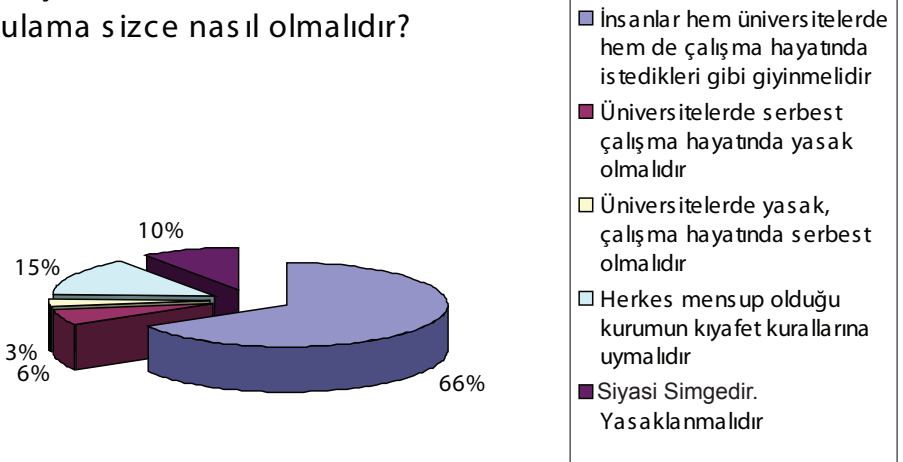
ÖSYM’de katsayı adaletsizliği de yüzde 51 oranında bir sorun olarak görülmektedir. Burada zaman zaman bazı sorunların hafifsendiği ve örneğin başörtüsü sorununun Türkiye’de sadece yüzde 1.5’un sorunu olarak görüldüğü değerlendirmelere karşılık sorunun biraz daha farklı bir şekilde sorulması halinde aslında bu konudaki verinin çok daha farklı oltaya çıktığı da görülmektedir. Soruların sorulma biçiminde tek şık işaretlendiğinde bir kişinin sadece bir konuyu sorun edindiği, başka da hiçbir sorununun olmadığı düşünülmüş oluyor ki, aslında toplumsal hayatta tek bir sorunla yaşayan ve dolayısıyla siyasal tercihinde veya ifadesinde sadece bir tek soruna kilitlenen hiç bir seçmenin olmadığını hesaba katmak gerekiyor. İnsanların sorun edindikleri ve siyasal tercihlerinde belirleyici olacak olan konular çok çeşitli olabilir. Hatta çoğu kez en çok önemsedikleri, en önemli sorun olarak gördükleri konu etrafında üretilen siyasal programlardan ziyade daha

ikincil bir sorun olarak değerlendirdiği konular etrafında bir siyasal tercihte bulunması da mümkün olabilmektedir.

Başörtüsü yaşı Türkiye'de ne ölçüde önemli bir sorundur

Başörtüsü konusundaki uygulama sizce nasıl olmalıdır?

Başörtüsü sorunu Türkiye'de yüzde 66 tarafından önemli bir sorun olarak görülürken, yüzde 18 kadar bir kesim tarafından da ikinci veya üçüncü dereceden önemli bir sorun olarak görülmektedir. Ancak bu sorunun nasıl çözülmesi gerektiğine dair görüşler de çeşitlenmektedir. Bu konuda insanların

hem üniversitelerde hem de iş hayatında istedikleri gibi giyinebileceklerini düşünenlerin sayısı yüzde 66, üniversitelerde serbest çalışma hayatında yasak olması gerektiğini düşünenler yüzde 6, üniversitelerde yasak, çalışma hayatında serbest olması gerektiğini düşünenlerin oranı yüzde 3 olarak çıkmaktadır. Bu oranlar da toplamda başörtüsünün bugünkünden daha fazla serbest bırakılması gerektiğini düşünenlerin sayısının yüzde 75'i bulduğu görülmektedir. Herkesin mensup olduğu kurumun kıyafet kurallarına uyması gerektiğini düşündüğü için başörtüsü yasağını savunanlar, bu kuralların değişmesi halinde bu yasağın da olmaması gerektiğini düşünebilirler, yine de başörtüsünü siyasi bir simge olarak gördüğü için yasaklanması gerektiğini düşünenlerin sayısı sadece yüzde 10'da kalmaktadır, yine de ikisinin toplamının yüzde 25 olduğu görülmektedir.

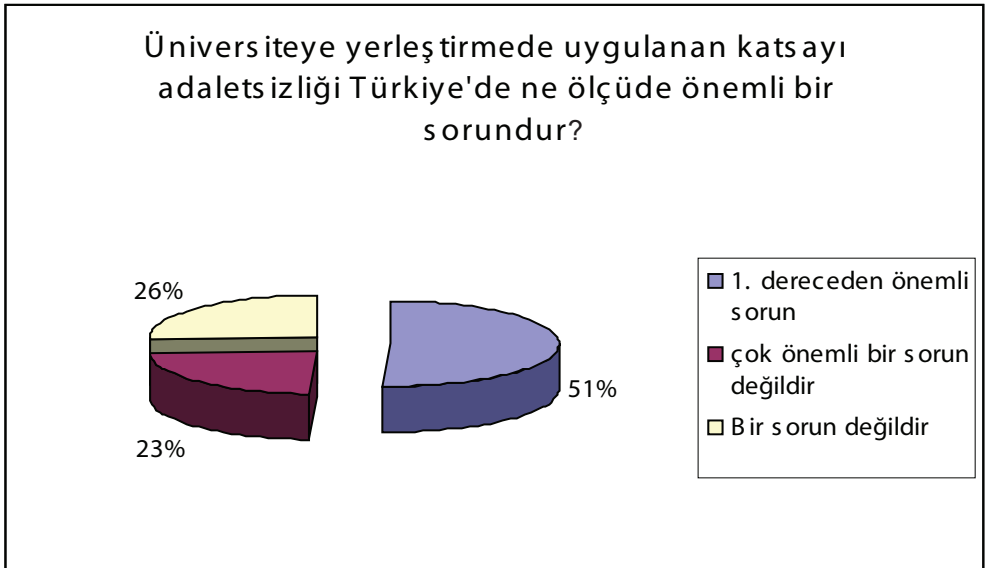
Başörtüsü konusunda birçok çapraz değerlendirme yapılabilir. Bu değerlendirmelerin en dikkate değerini ilk defa oy kullanacak olan seçmen kitlesi ile başörtüsü yasağına karşı tutumlar arasındaki ilişki olsa gerek. Buna göre gençlerde 18-22 yaş ile 23-26 yaş arası gençlerin daha yaşlılara göre başörtüsü yasağı konusunda daha özgürlükçü bir tutum içinde oldukları görülmektedir.

		Başörtüsü konusundaki uygulama sizce nasıl olmalıdır?					Total
		İnsanlar hem üniversitelerde hem de çalışma hayatında istedikleri gibi giyinebilir	Üniversitelerde serbest Çalışma hayatında yasak olmalıdır	Üniversitelerde yasak, çalışma hayatında serbest olmalıdır	Herkes mensup olduğu kurumun kıyafet kurallarına uymalıdır	Siyasi simgesidir. Yasaklanmalıdır	
Yaş	18-22 yaş arası	63,4%	2,1%	2,6%	23,4%	8,5%	100,0%
	23-26 yaş arası	65,8%	4,4%	4,4%	15,9%	9,6%	100,0%
	27-35 yaş arası	63,1%	5,2%	3,3%	20,7%	7,8%	100,0%
	36-45 yaş arası	59,4%	4,1%	2,3%	24,2%	10,2%	100,0%
	46-55 yaş arası	53,4%	4,3%	1,8%	29,8%	10,7%	100,0%
	56 yaş ve üstü	51,0%	4,1%	3,6%	26,5%	14,8%	100,0%
Total		65,8%	6,2%	3,0%	14,6%	10,4%	100,0%

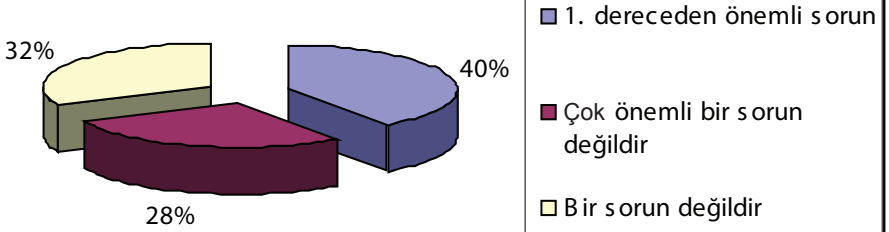
Daha önce söylediğimiz gibi tehlike veya sorun algısının ne olduğu konusu genellikle insanların değer dünyalarıyla ilgili bir durumdur. Ancak şimdiye kadar yapılan saha çalışmaları veya anketlerde insanlara öncelikli sorunun

ne olduğu sorulurken sanki bir insanın bütün hayatı boyunca sadece bir soruna sahip olabileceği ve o sorunun her türlü karar alma sürecinde hayatını merkezinde rol aldığı gibi bir yanılgıya düşülmektedir. Oysa neyi sorun olarak gördükleri sorulduğunda birçok konunun gerçekten bir sorun olarak görüldüğü anlaşılmaktadır ve insanlar sadece bir tek sorunla yaşamazlar. Çoğu kez iç içe geçmiş yığınla sorun algıları vardır ve bazen özellikle oy verme sürecinde hayatlarında ikinci veya üçüncü derecedenmiş gibi görünen bir sorunun çözümü doğrultusunda kararlarını verebilirler.

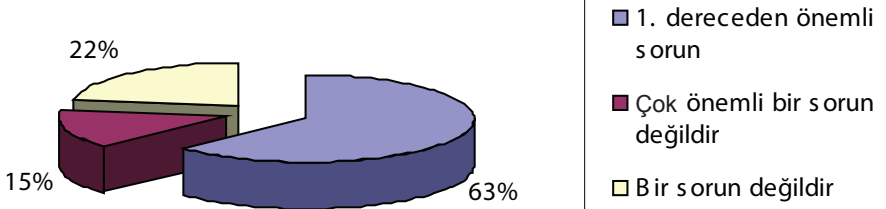
Sorular bu durum göz önünde bulundurularak sorulduğunda başörtüsü sorununu çözmesi beklenen bir siyasinin başörtüsünü “yüzde bir buçuğun sorunu” olarak ilan eden yaklaşımının temelsizliği daha iyi anlaşılır. Oysa başörtüsünden birinci dereceden mağdur olan insanlar başka, ama bu sorunu önemseyenler başkadır. Tıpkı Kıbrıs Sorununu bir sorun olarak görenler gibi. Kıbrıs Sorunu belki birçok kişi için bir çok farklı anlamlara sahiptir ve kolay kolay bir insanın Kıbrıs bağlamında izlenen siyasetler dolayısıyla mağdur olduğu kolayca söylenemez, ama Kıbrıs'ta uygulanan politikalar bir çok insanı ilgilendirmekte ve bir çok insan bunu bir sorun olarak görmektedir. Daha önemli bir sorun tabii ki doğrudan mağdurları olan Üniversiteye yerleştirmede uygulanan katsayı adaletsizliği. Bu konuyu birinci dereceden sorun olarak görenlerin oranı yüzde 51, ikinci dereceden veya önemli olmayan ama yine de bir sorun olarak görenlerin oranı da yüzde 26 ve yüzde 23'tür.

Kıbrıs Türkiye'de ne ölçüde önemli bir sorundur?

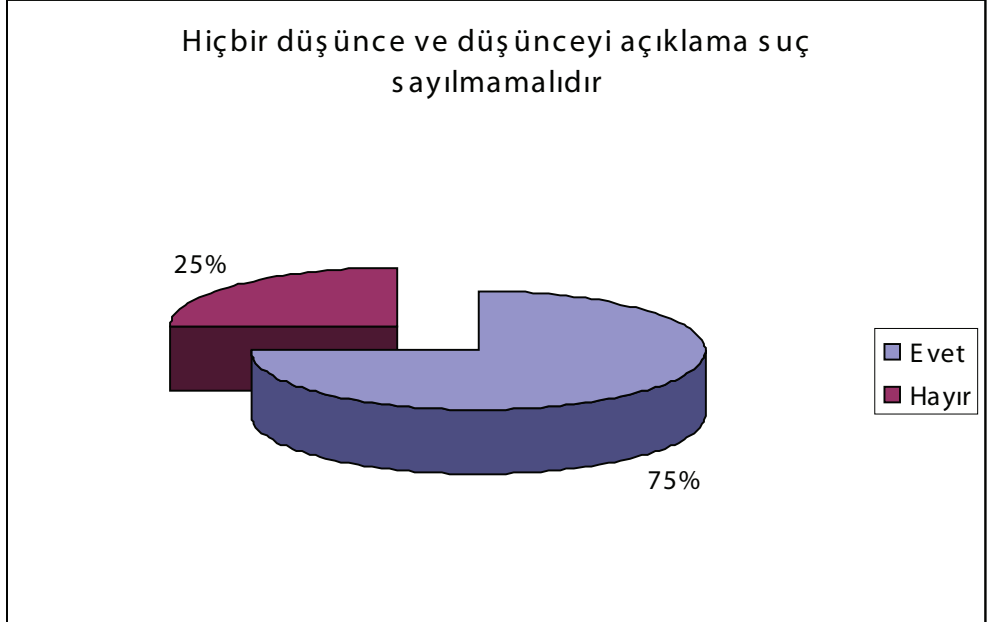

Küresel ısınma Türkiye'de ne ölçüde önemli bir sorundur?

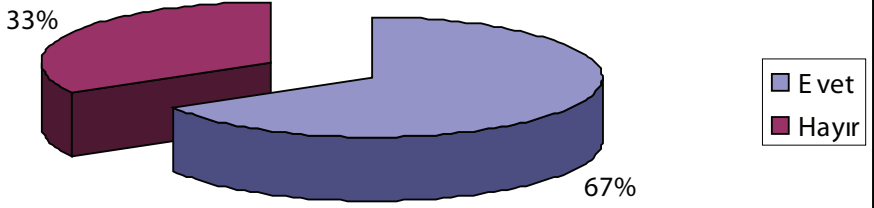
Aşağıdaki önermelere Evet-Hayır şeklinde cevap verir misiniz?

		Evet	Hayır
1	Hiçbir düşünce ve düşüncüyü açıklama suç sayılmamalıdır	75	25
2	Türkiye'nin tam demokratik bir ülke olabileceğine inanıyorum	67	33
3	Milletvekili adayları önseçimle belirlenmelidir	80	20
4	Seçimlerde partiyle birlikte aday tercihi de yapılabilmelidir	81	19
5	Seçimlerde partilerin ittifak yapmalarına imkan sağlanmalıdır	58	42
6	Cumhurbaşkanını halk seçmelidir	75	25

Türkiye'nin tam demokratik bir ülke olabileceğine
inanıyorum

CUMHURBAŞKANI SEÇİMİNDE KURUM VE KİŞİLERİN TAVIRLARINA BAKIŞLAR

Yaşadığımız veya yaşayamadığımız Cumhurbaşkanlığı seçiminde kuşkusuz birçok kişi ve kurum farklı roller üstlendi. Kimi bu rolü göz önünde çok görünerek yaptı. Bu yüzden alınan cevapların bir kısmının bundan etkilenmiş olduğu muhakkaktır. Örneğin Cumhurbaşkanlığı bu süreç içinde çok az görüldü ve konuştu. Her ne kadar gerek Sabih Kanadoğlu'nun 367 tartışmasını ileri sürmesinde arkasında Cumhurbaşkanlığı olduğu söylene de bunun insanların kanaatlerini belirlemede ne ölçüde etkili olduğu çok da açık değildir. İki tür soru sorduk. Hem kişiler bazında hem de kurumlar bazında:

Soru: Yaşadığımız cumhurbaşkanlığı seçimi ve demokratikleşmesi sürecinde aşağıdaki kurumların tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

	Çok Olumlu	Olumlu	Etkisiz	Olumsuz	Çok Olumsuz
Cumhurbaşkanı	13	26	9	25	27
Hükümet	21	39	13	16	11
CHP	8	22	16	33	21
MHP	6	18	30	30	16
DP	4	14	33	33	16
Anavatan	3	14	31	35	17
Anayasa Mahkemesi	10	22	10	21	37
TSK	11	17	9	33	25
TBMM	12	35	26	20	7
Medya	6	20	23	33	18
Sivil Toplum Kuruluşları	9	30	33	18	10
Avrupa Birliği	5	15	34	28	18
ABD	5	9	32	29	25

Bu tabloda yaşadığımız cumhurbaşkanlığı seçiminde Türkiye'deki kimi siyasi veya bürokratik kurumlar arasında kimlerin takındığı tutumun daha olumlu bulunduğu yönündeki sorulara cevap aranmıştır. Bu süreç içinde bir takım kurumların veya isimlerin aslında olayın dışında kalmaya özen gösterdiği bilindiği halde bu sorulara verilen cevaplar bu şahıslara karşı duyulan antipati, sempati veya değerlendirici tutumun önemli bir yeri vardır.

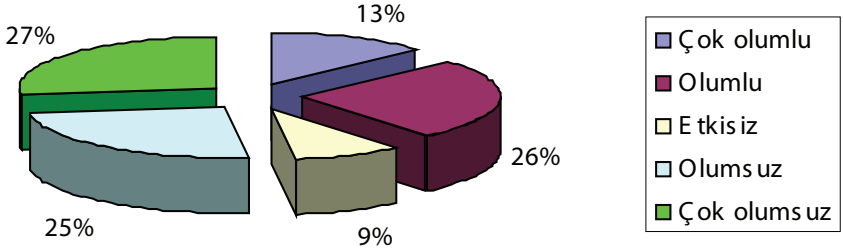
Dolayısıyla kanaatimizce bu tür sorulara genellikle cevaplayıcılar sadece bu soru bağlamında kalarak cevap vermiyorlar. Nitekim Cumhurbaşkanının süreç içindeki tutumu pek görünmediği halde yüzde 13 çok olumlu, yüzde 26 olumlu olarak bulunmuştur. Buna mukabil yüzde 25 olumsuz ve yüzde 27 oranında da çok olumsuz bulunmuştur. Hükümetin tavrı ise yüzde 21 olumlu ve yüzde 39 çok olumlu olmak üzere toplamda yüzde 60 olumlu bulunmuştur. CHP'nin tavrı ise yüzde 8 olumlu ve yüzde 22 çok olumlu olmak üzere toplamda yüzde 30 olumlu bulunmuş bu da CHP'nin neredeyse anketimizde karşılaştığımız oy oranına yani AK Partinin yarısı kadar olan oranına denk düşmektedir. Süreç içinde MHP en sessiz ve dışarıda kalan partilerden biri olarak tavrı yüzde 6 olumlu ve yüzde 18 çok olumlu olarak bulunmuştur. TSK'nın en çok güvenilen kurum olarak görüldüğü halde burada tavrı en olumsuz bulunan kurumlar arasında bulunması da yine dikkat çekici bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi, TSK, Anavatan Partisi, Medya, DP ise birbirine görece fark etmekle birlikte tavrı daha olumsuz bulunan kurumlar arasında yer alıyor.

.Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde aşağıdaki isimlerin tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

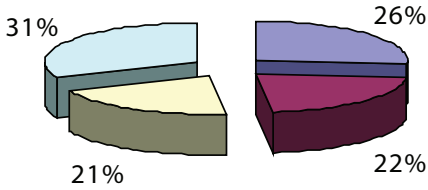
		Olumlu	Olumsuz
1	Ahmet Necdet Sezer	35	65
2	Recep Tayyip Erdoğan	53	47
3	Deniz Baykal	30	70
4	Erkan Mumcu	23	77
5	Mehmet Ağar	23	77
6	Abdullah Gül	57	43
7	Bülent Arınç	44	56
8	Org. Yaşar Büyükanıt	39	61
9	Tülay Tuğcu	34	66
10	Erdoğan Teziç	26	74
11	Devlet Bahçeli	29	71

Soruyu kişiler bazında dönüştürüp sorduğumuzda daha farklı ama tabii ki paralel bir tablo çıkmaktadır. En yüksek yüzde 53 (Abdullah Gül) ile en düşük yüzde 23 ile (Mumcu ve Ağar) arasında sıralanan bir değerlendirme çizelgesi çıkmaktadır. Bu süreçte tavrı yüzde 50'nin üzerinde olumlu bulunan ikinci bir tek kişi yüzde 53 ile Recep Tayyip Erdoğan, üçüncüsü yüzde 44 ile Bülent Arınç olmakla birlikte diğerleri yüzde kırkın altında sıralanmaktadır.

Yaşadığımız Cumhurbaşkanlığı seçimi ve demokratikleşmesi sürecinde Cumhurbaşkanının tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

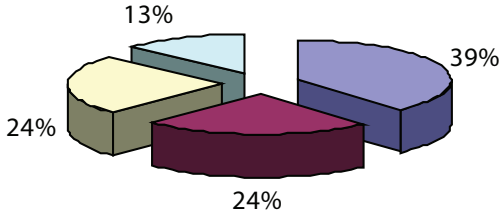

Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde ve sonrasında yaşanan kriz Türkiye'nin AB ile olan ilişkisini nasıl etkilemiştir?

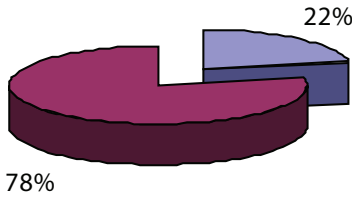
- Olumsuz gelişmelere neden olmuştur.
- Herhangi bir etkiye neden olmamıştır
- AB ile kurulan ilişki önemli değildir
- Zaman içerisinde olumlu ya da olumsuz bir sonuca neden olduğu görülecektir

Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde yargının tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

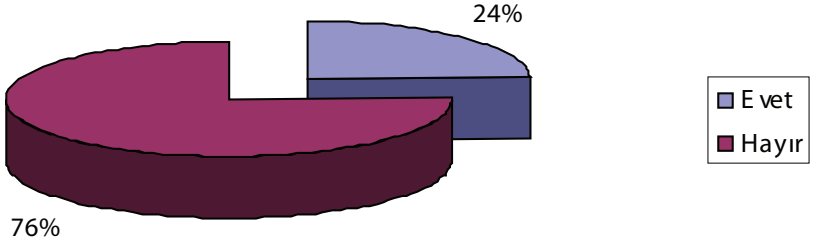
- Yargı teamüllere ve hukuka uygun karar vermiş tir
- Yargı ideolojik bir karar vermiş tir
- Yargı CHP'nin etkisinde kalmış tir
- Yargı e-muhtıranın etkisinde kalmış tir

Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde AB, ABD gibi ülkelerin dış tepki ve tavırlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

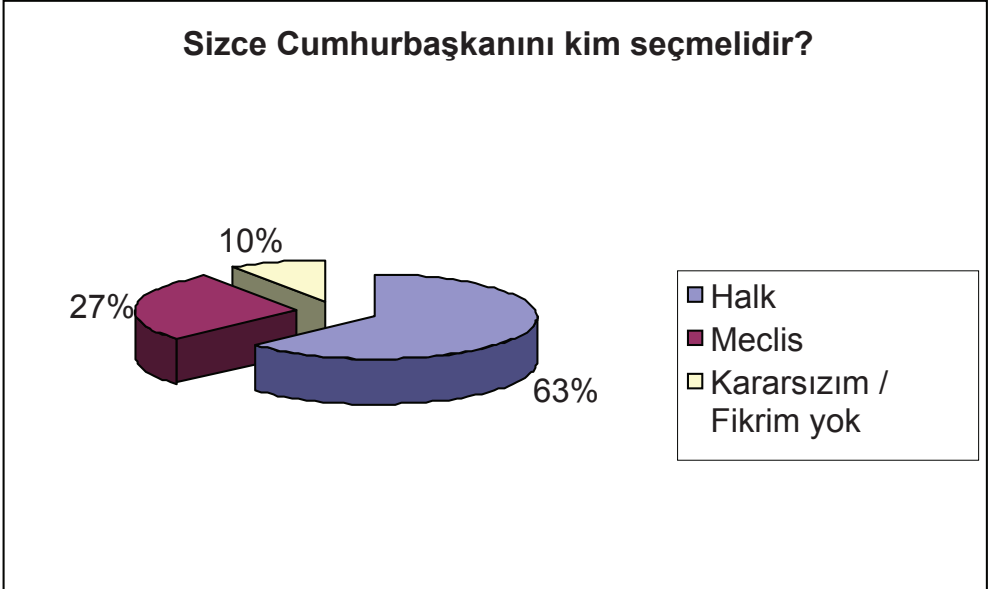
- AB ve ABD Türkiye'de yaşanan haksızlıkları ve anti-demokratik tutumları eleştirebilir
- AB ve ABD'nin içimizde yaşanan olaylar hakkında yorum yapmamalıdır

Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde ve sonrasında yaşanan krizi aşmak için AB ile ilişkileri geliştirmek çözüm müdür?

CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİNİN ŞEKLİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Anayasa Mahkemesinin verdiği kararlar 21 Ekim’de yapılacak kesinleşen referandum öncesi bu soru sonuç hakkında ilk verileri sağlıyor gibi. Halkın yüzde 63’ü Cumhurbaşkanını halkın seçmesini isterken, sadece yüzde 27’si meclisin seçmesini istemektedir. Kararsızlar dağıtıldığında bu oranın yüzde yetmiş 30’u bulacağı görülmektedir. Çapraz değerlendirmede AKP seçmeninin kararsızlar dağıtıldığında yaklaşık yüzde 79’unun bu konuda halkın seçiminden yana oldukları görülürken, CHP’nin seçmeninin de yarısının bu konuda halkın seçiminden yana olduğu görülmektedir. Bu konuda yine de en istekli görünenin AK Parti seçmeni olduğu da ayrı bir noktadır.

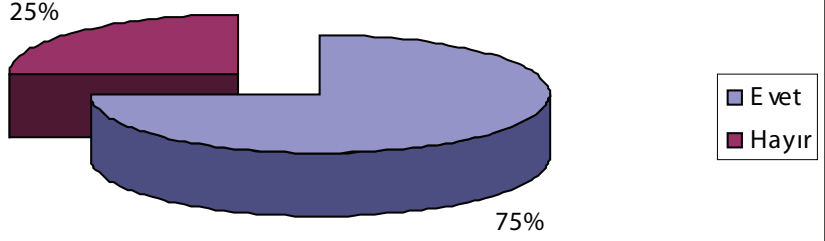

	Sizce Cumhurbaşkanını kim seçmelidir?			Toplam
	Halk	Meclis	Kararsızım/Fikrim yok	
AKP	74,8%	17,3%	7,9%	100,0%
CHP	47,4%	42,7%	9,9%	100,0%
DP	62,6%	23,2%	14,1%	100,0%
MHP	57,7%	32,8%	9,5%	100,0%
GP	62,0%	19,7%	18,2%	100,0%
SP	67,6%	18,9%	13,5%	100,0%
BTP	83,3%	16,7%		100,0%
İP	25,0%	75,0%		100,0%
BAĞIMSIZ	73,2%	23,2%	3,6%	100,0%
Oy vermeyeceğim	61,6%	23,6%	14,8%	100,0%
Diğer	69,7%	25,7%	4,6%	100,0%
	64,0%	26,5%	9,5%	100,0%

Görüldüğü gibi Cumhurbaşkanını halkın seçmesi gerektiğini düşünenler en çok AK Parti bünyesinde yoğunlaşmıştır. Buna rağmen CHP içinde bile bu fikrin, kararsızlar dağıtıldığında yüzde 50'nin üzerinde taraftarı vardır. MHP'lilerse yüzde 58 oranında cumhurbaşkanını halkın seçmesi gerektiğini düşünüyor.

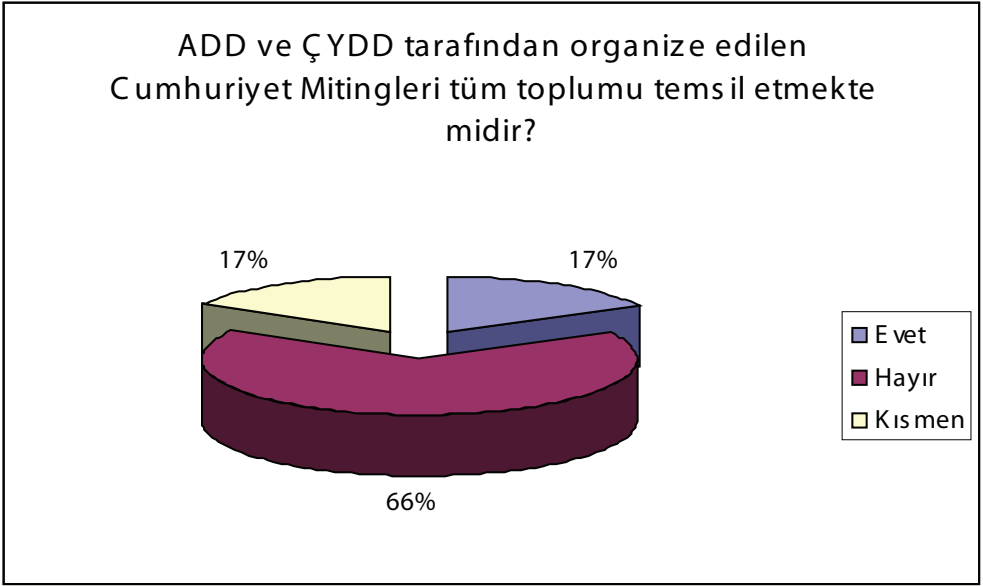
Cumhurbaşkanını halk seçmelidir

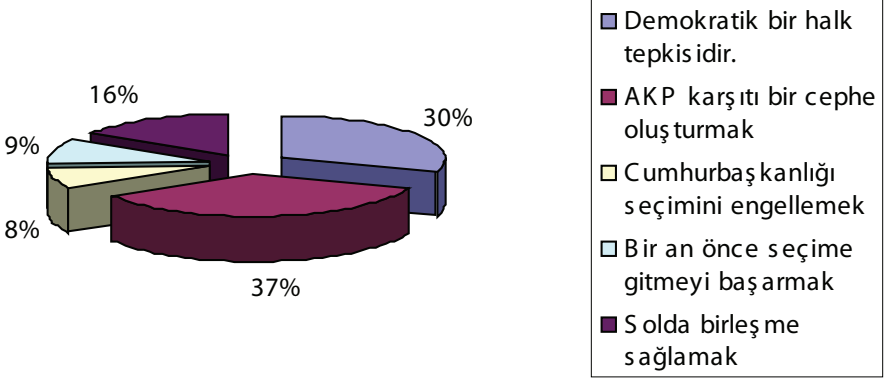
Araştırmamıza katılan deneklere Cumhurbaşkanlığı seçimleriyle ilgili evet hayır şeklinde cevaplamasını isteyerek sorduğumuz soruya yüzde 75 oranında evet cevabı verilirken yüzde 25 oranında da hayır cevabı verildi.

CUMHURİYET MİTINGLERİ

Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesinde AK Partinin cumhurbaşkanı seçmesine karşı bir tepki olarak düzenlenen mitingler hakkında da ankette sorulara yer verildi. Bu soruların ortaya çıkardığı verilere göre anketi cevaplayanların yüzde 66'sı Cumhuriyet mitinglerinin tüm toplumu temsil etmekten uzak olduğunu yüzde 17'sininse ancak kısmen temsil ettiğini düşünmekte, geriye sadece yüzde 17'nin bu mitinglerdeki insanların halkın tamamını temsil ettiğini düşündüğü ortaya çıkmaktadır.

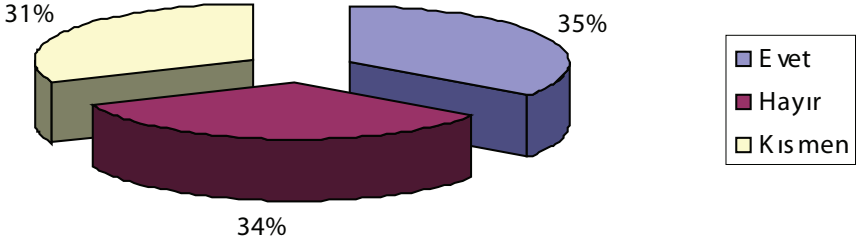

Cumhuriyet Mitingleri ana hedefleri nelerdir?

Sorulara cevap verenlerin yüzde 30'u bu mitinglerin halkın demokratik bir tepkisi olarak makul, hoşgörülü veya destekle karşılanması gerektiğini düşünürken, yüzde 37 AKP karşıtı bir grup oluşturulmasının bu mitinglerin başlıca hedefi olduğunu düşünüyor. Yüzde 8 Cumhurbaşkanlığı seçimini engelleme amaçlı olduğunu düşünürken, yüzde 16 da solda birleşmenin amaçlandığını düşünmektedir. Partilere göre capraz değerlendirmede bu mitinglere katılmayabilecek iktidar partisi gibi kesimlerin de bu mitingleri halk tepkisi olarak değerlendiren grup içinde bir yekun tuttuğunu göstermektedir.

Cumhuriyet Mitinglerinin toplumda bir kutuplaşmaya neden olmuş mudur?

Bu cevaplar başka türlü sorulduğunda, Cumhuriyet mitinglerinin toplumda tam veya kısmen bir kutuplaşmaya yol açtığını düşünenlerin oranı yüzde 66 olarak çıkmaktadır. Sadece yüzde 34'lük bir kesim bu mitinglerin böylesi bir etkisi olmadığını düşünmektedir. Bu kutuplaşma görüntüsününse bir tarafında AKP'liler diğer tarafında ise CHP başta olmak üzere muhalefet olduğu ise düşünülmemelidir. Ortaya çıkan tablodan anlaşılan kadarıyla AK Partililerin yüzde 43 kadarı bu mitinglerin kutuplaştırıcı olduğunu düşünüyorsa da CHP'lilerin de yüzde 22'si bu mitinglerin aynı etkiyi yaptığını düşünmektedir. Bu mitinglerin kutuplaştırıcı etkisini en fazla hissedenlerin SP'liler olması ve oy vermeyecek olanların da yüzde 38'inin bu kutuplaştırıcı etkiyi gördükleri anlaşılmaktadır. MHP'liler ise AKP ile CHP arasında bir yerde durmakta, onların oyları bütün seçenekler arasında eşite yakın şekilde dağılmaktadır.

Durumu bir de yaş seçeneklerine göre göz önünde bulundurduğumuzda,

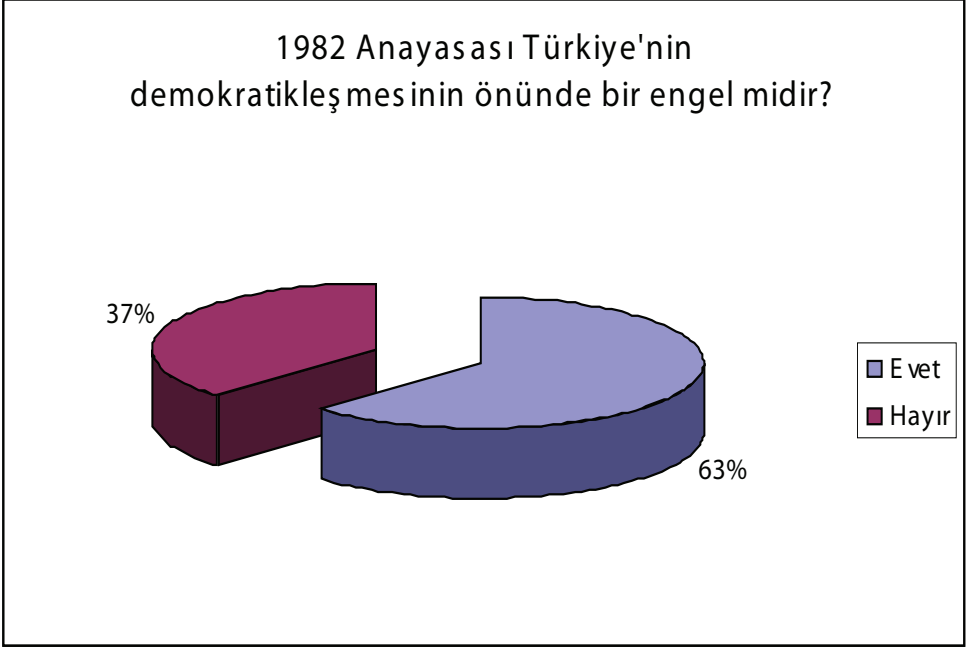
	Cumhuriyet Mitingleri toplumda bir kutuplaşmaya neden olmuş mudur?			Toplam
	Evet	Hayır	Kısmen	
AKP	43,1%	30,3%	26,6%	100,0%
CHP	22,1%	46,3%	31,7%	100,0%
DP	34,7%	41,8%	23,5%	100,0%
MHP	33,4%	33,8%	32,8%	100,0%
GP	27,2%	28,7%	44,1%	100,0%
SP	62,2%	16,2%	21,6%	100,0%
BTP	46,2%	15,4%	38,5%	100,0%
İP	25,0%	56,3%	18,8%	100,0%
BAĞIMSIZ	43,5%	24,6%	31,9%	100,0%
Oy vermeyeceğim	38,0%	29,7%	32,3%	100,0%
Diğer	28,8%	30,1%	41,2%	100,0%
	35,4%	33,7%	30,9%	100,0%

En genç seçmen kitlesinin bu mitinglerin bölücü veya kutuplaştırıcı etkisine daha fazla inandıkları görülmektedir. 18-22 yaş arası seçmen kuşağının yüzde 39 + 55'i yani yüzde 73'ü bu mitinglerin kutuplaştırıcı etkisini görüyor. Bu konuda en az kutuplaştırıcı etki görenlerin 56 yaş kuşağı olması CHP'lilerin genç seçmen kitlesinden en az pay alıyor olmasını büyük ölçüde açıklayan bir durum olsa gerek. Doğrusu yaş faktörü, burada Cumhuriyet mitinglerinin etkisine bakışı tayin etmek üzere oldukça anlamlı bir faktör olarak temayüz etmektedir.

Cumhuriyet Mitingleri toplumda bir kutuplaşmaya neden olmuş mudur?					Toplam
		Evet	Hayır	Kısmen	
Yaş	18-22 yaş arası	38,6%	26,8%	34,6%	100,0%
	23-26 yaş arası	38,0%	32,0%	29,9%	100,0%
	27-35 yaş arası	35,3%	33,3%	31,4%	100,0%
	36-45 yaş arası	33,6%	33,6%	32,9%	100,0%
	46-55 yaş arası	31,2%	40,5%	28,2%	100,0%
	56 yaş ve üstü	27,0%	43,4%	29,6%	100,0%
Total		35,0%	33,6%	31,4%	100,0%

YENİ BİR ANAYASA İHTİYACI

Bugün yaşadığımız birçok siyasi krizin mevcut Anayasa'nın gerek dili, gerek içeriği ile bir Askeri Yönetim Anayasası olmasının büyük payı olduğu üzerinde neredeyse büyük bir uzlaşma vardır. Yine de bu uzlaşmanın hangi boyutlarda olduğunun tespit edilmesi gerekiyor.

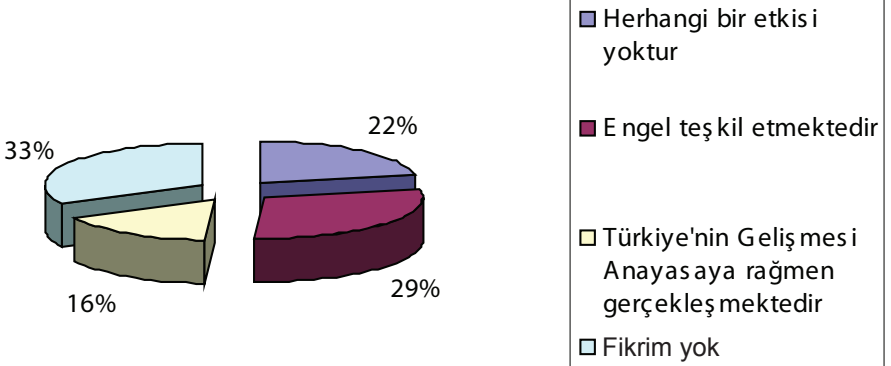
1982 Anayasası Türkiye'nin demokratikleşmesinin önünde bir engel midir?			Toplam	
		Evet	Hayır	
Yaş	18-22 yaş arası	46,1%	53,9%	100,0%
	23-26 yaş arası	52,9%	47,1%	100,0%
	27-35 yaş arası	59,8%	40,2%	100,0%
	36-45 yaş arası	59,4%	40,6%	100,0%
	46-55 yaş arası	55,3%	44,7%	100,0%
	56 yaş ve üstü	47,9%	52,1%	100,0%
		54,4%	45,6%	100,0%

Burada ilk defa oy verecek seçmen örnekleminde 1982 Anayasası hakkındaki olumsuz kanaatlerin görece daha az olması dikkat çekicidir. Yeni bir Anayasa ihtiyacını yaşı ilerledikçe insanların daha fazla hissediyor olması, biraz da 12 Eylül 1980 Askeri ihtilali ile ilgili hafızaya bağlamak mümkündür. 18-22 yaş ile 56 yaş üstünün 1982 Anayasası hakkındaki şikayeti görece daha az olduğu halde, arada kalan yaşlardaki insanların yüzde 50'nin üstünde bu soruya olumlu cevap vermeleri üzerinde düşünülmalıdır.

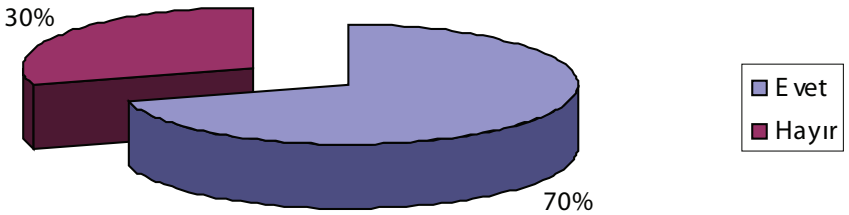
Diğer yandan 1982 Anayasası'nın Türkiye'nin dışı açılmasında ve ekonomik gelişmesinde nasıl bir yeri olduğu sorusu da şöyle bir tablo ortaya çıkarmaktadır:

1982 Anayasası'nın Türkiye'nin dışa açılmasında ve ekonomik gelişmesinde nasıl bir yeri vardır?

Yeni bir Anayasa'ya ihtiyaç var mıdır?

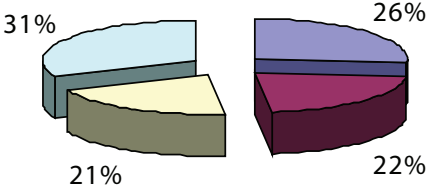
1982 Anayasasının 12 Eylül askeri yönetiminin ortaya çıkardığı bir anayasa olması dolayısıyla Türkiye'de 25 yıldır yapılan bütün seçimlerde veya demokrasi tartışmalarının odağında olduğu biliniyor. Ancak aynı Anayasa'da bazı değişiklikler yapılmaya kalkışıldığında daha önce bu anayasayı şiddetle eleştirenlerden yana daha büyük bir direncin geliyor

olması, bir Türk demokrasisi paradoksu olarak yerleşmiş bir durumdur. Türkiye’de demokrasinin yamasız, defosuz bir versiyonuna ulaşabilmenin önünün topyekun bu anayasanın kaldırılıp yerine yeni bir anayasanın yazılması gerektiği düşüncesi her zaman önemli bir yankı bulmuştur. Bu seçimlerde Cumhurbaşkanlığı krizine de yol açmışken, bir sürü demokratik krizimizin kaynağı olarak görülen anayasanın yeniden yazılması yönünde belki daha önce hiç oluşmamış bir konsensus düzeyi yakalanmış durumdadır. Bu tarihi bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Bu konuda ne düşündükleri sorulduğunda ankete cevap verenlerin yüzde 63’ünün 1982 Anayasasının Türkiye’nin demokratikleşmesi önünde ciddi bir engel olduğunu düşündüğü görülmüştür. Ancak yeni bir anayasaya ihtiyaç olup olmadığı sorusuna yüzde 70 gibi bir oran olumlu karşılık vermiştir. Bu cevapların partilere göre çapraz değerlendirmesi yapıldığında yeni bir anayasaya en çok ihtiyaç olduğunu söyleyenler oy oranı itibariyle 22 Temmuz 2007 tarihinde baraj altında kalacağı görünen partilerin daha istekli oldukları (SP yüzde 76; BTP yüzde 77; İP yüzde 79, Bağımsız yüzde 82) görülüyor. Barajı aşacak veya baraj sınırlarında gezinen partiler arasında CHP ve AKP’nin her ikisinin yeni bir anayasaya ihtiyaç duyma noktasında aynı ölçüde istekli oldukları görülüyor. Bu konuda en isteksiz görünen partininse MHP olduğu da görülüyor. (yüzde 59).

Parti Seçmenlerine Göre Yeni Bir Anayasa İhtiyacı

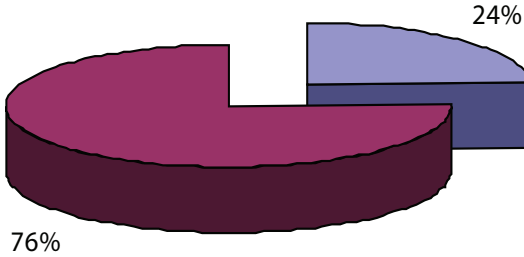
Yeni bir Anayasa’ya ihtiyaç var mıdır?			Toplam
	Evet	Hayır	
AKP	67,2%	32,8%	100,0%
CHP	67,4%	32,6%	100,0%
DP	60,4%	39,6%	100,0%
MHP	58,7%	41,3%	100,0%
GP	66,4%	33,6%	100,0%
SP	75,7%	24,3%	100,0%
BTP	76,9%	23,1%	100,0%
İP	78,6%	21,4%	100,0%
BAĞIMSIZ	82,0%	18,0%	100,0%
Oy vermeyeceğim	64,6%	35,4%	100,0%
Diğer	74,8%	25,2%	100,0%
	67,2%	32,8%	100,0%

Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde ve sonrasında yaşanan kriz Türkiye'nin AB ile olan ilişkisini nasıl etkilemiştir?

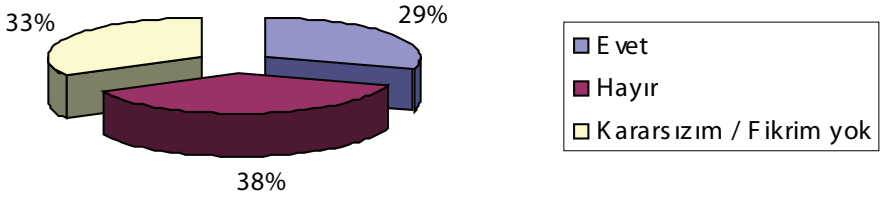
- Olumsuz gelişmelere neden olmuştur.
- Herhangi bir etkiye neden olmamıştır
- AB ile kurulan ilişki önemli değildir
- Zaman içerisinde olumlu ya da olumsuz bir sonuca neden olduğu görülecektir

Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde ve sonrasında yaşanan krizi aşmak için AB ile ilişkileri geliştirmek çözüm müdür?

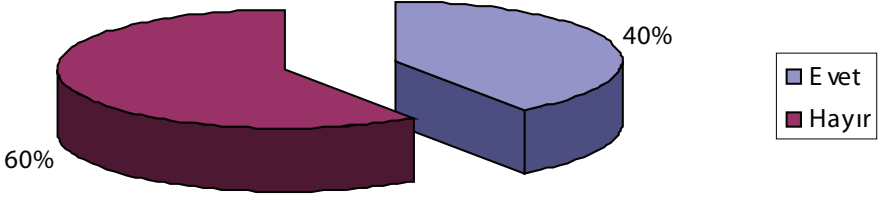
- Evet
- Hayır

Başbakanlık ile Cumhurbaşkanlığı yetkilerinin aynı kişide birleştiği ve halkın doğrudan seçtiği başkanlık sistemine geçilmeli midir?

22 TEMMUZ SEÇİMLERİNE ETKİ ETMESİ BEKLENEN FAKTÖRLER I: CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ

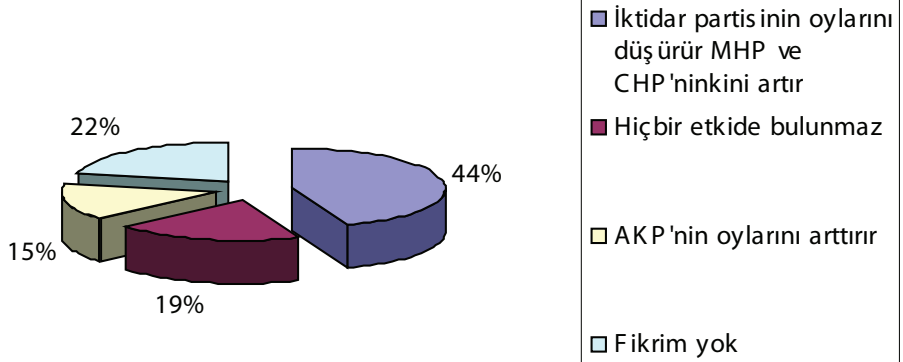
Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde yaşananlar
oy kararınızda etkili oldu mu?

Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde yaşananlar oy kararınızda etkili oldu mu?			Toplam	
		Evet	Hayır	
Yaş	18-22 yaş arası	39,3%	60,7%	100,0%
	23-26 yaş arası	40,9%	59,1%	100,0%
	27-35 yaş arası	39,8%	60,2%	100,0%
	36-45 yaş arası	40,6%	59,4%	100,0%
	46-55 yaş arası	41,5%	58,5%	100,0%
	56 yaş ve üstü	39,4%	60,6%	100,0%
Total		40,2%	59,8%	100,0%

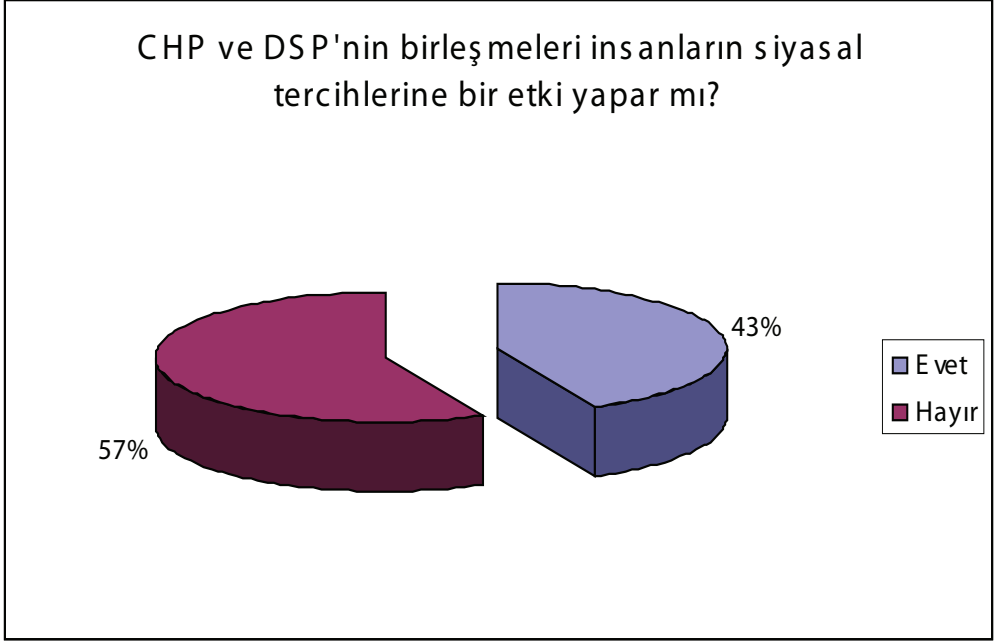
22 TEMMUZ SEÇİMLERİNE ETKİ ETMESİ BEKLENEN FAKTÖRLER II: TERÖR

Son terör olayları siyasal seçimlere nasıl yansır?

		Son terör olayları siyasal seçimlere nasıl yansır?				Toplam
		İktidar partisinin oylarını düşürür MHP ve CHP'ninkini artır	Hiçbir etkide bulunmaz	AKP'nin oylarını arttırır	Fikrim yok	
Yaş	18-22 yaş arası	43,1%	14,1%	14,7%	28,2%	100,0%
	23-26 yaş arası	36,9%	20,4%	16,1%	26,5%	100,0%
	27-35 yaş arası	45,5%	21,3%	13,4%	19,8%	100,0%
	36-45 yaş arası	45,2%	21,7%	15,2%	17,8%	100,0%
	46-55 yaş arası	50,5%	18,7%	15,1%	15,7%	100,0%
	56 yaş ve üstü	48,7%	20,5%	12,8%	17,9%	100,0%
		44,3%	19,4%	14,6%	21,6%	100,0%

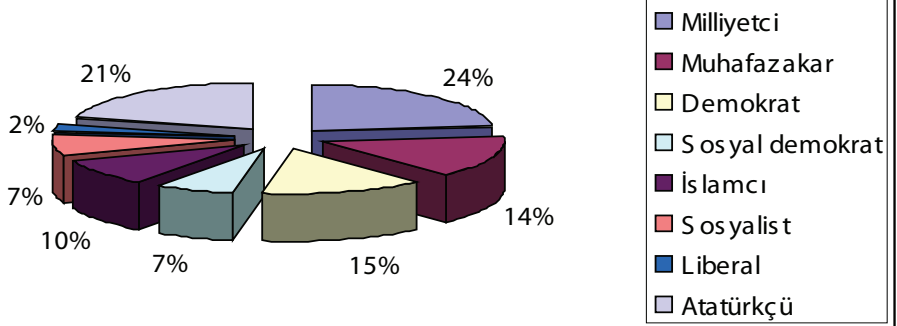
22 TEMMUZ SEÇİMLERİNE ETKİ ETMESİ BEKLENEN FAKTÖRLER III: SOLUN BİRLEŞMESİ

Bu soru insanlara kendi siyasal tercihlerinin bu konudan etkilenip etkilenmeyeceğini sormuyor. Aksine başka insanların böyle bir gelişmeden etkilenip etkilenmeyeceğine dair kanaatleri sorulmaktadır. Doğrusu bu bilinmediği zaman ortaya çıkan tablo başka türlü yorumlanabilir. Bununla birlikte başka insanların seçmen davranışları hakkındaki gözlem ve kanaatlerini incelemek de başka bir ölçü birimini oluşturuyor ve bu soru da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Buna göre toplumun yüzde 43'ü CHP ve DSP'nin birleşmesinin siyasal tercihlere olumlu veya olumsuz (belli değil) bir etki yapacağını düşünmektedir. Yüzde 57 ise bir etkisi olmayacağını düşünmektedir.

KİMLİK ALGILARI

Kendinizi nasıl tanımlarsınız?

		Kendinizi nasıl tanımlarsınız?							
		Milliyetçi	Muhafazakar	Demokrat	Sosyal demokrat	İslamcı	Sosyalist	Liberal	Atatürkçü
Yaş	AKP	25,4%	25,4%	16,1%	3,4%	16,1%	1,6%	2,1%	9,9%
	CHP	8,8%	2,9%	14,8%	15,2%		9,1%	,6%	48,6%
	DP	28,4%	15,8%	17,9%	8,4%	7,4%	1,1%	4,2%	16,8%
	MHP	68,2%	4,3%	6,4%	3,7%	1,0%	1,3%	,7%	14,4%
	GP	15,4%	4,4%	18,4%	5,1%	5,1%	6,6%	7,4%	37,5%
	SP	15,8%	23,7%	13,2%		44,7%	2,6%		
	BTP	15,4%	53,8%	23,1%		7,7%			
	İP	6,3%			12,5%		56,3%		25,0%
	BAĞIMSIZ	6,5%	4,3%	26,1%	20,3%	1,4%	33,3%	2,2%	5,8%
	Oy vermeyeceğim	11,5%	7,4%	17,5%	6,5%	9,7%	13,8%	6,0%	27,6%
Toplam	Diğer	17,1%	6,2%	19,9%	6,2%	3,4%	15,1%	3,4%	28,8%
		23,9%	13,5%	15,4%	7,3%	10,1%	7,3%	2,4%	21,2%

Kimlik algılarının bir çok açıdan değerlendirmeyi hak ettiği açıktır. Burada sadece yaş ve parti tercihi bağlamında bir çapraz değerlendirmeye gidilmiştir. Ortaya çıkan tablolara göre Atatürkçülüğün en fazla genç kuşak (18-22) ile en yaşlı kuşak arasında (56 ve sonrası) olduğu, orta yaşlarda Atatürkçülüğe ilginin azaldığı; İslamcılığınsa tam tersine en genç ve en yaşlı kuşak arasında oranı düşük iken orta yaşlarda yüksek çıktığı görülmektedir. Diğer yandan milliyetçilik en büyük dilimlerinden birini yine en genç kuşaktan alırken 23-26 yaş kuşağındaki oranın kendi ortalamasına nazaran çok düşük çıkması ilginç bulunmuştur. Bu noktada en homojen dağılımlardan birisinin kendisini demokrat olarak niteleyenler arasında olduğu söylenebilir.

Kendinizi nasıl tanımlarsınız?								
	Milliyetçi	Muhafazakar	Demokrat	Sosyal demokrat	İslamcı	Sosyalist	Liberal	Atatürkçü
18-22 yaş arası	26,8%	8,3%	15,6%	5,0%	7,9%	9,1%	1,7%	25,6%
23-26 yaş arası	15,6%	15,4%	15,6%	9,6%	8,3%	10,7%	5,1%	20,7%
27-35 yaş arası	25,7%	13,4%	15,4%	6,2%	11,7%	7,6%	2,3%	20,6%
36-45 yaş arası	24,1%	14,0%	16,0%	8,3%	10,8%	4,6%	1,1%	22,2%
46-55 yaş arası	27,2%	9,9%	15,9%	9,0%	10,6%	6,0%	1,8%	20,7%
56 yaş ve üstü	24,5%	10,4%	13,0%	8,3%	8,3%	2,1%	1,6%	30,8%
Yaş								
Toplam	23,9%	13,5%	15,4%	7,3%	10,1%	7,3%	2,4%	21,2%

Parti tercihleri ile kimlik algıları arasındaki ilişki konusunda ise kendilerini milliyetçi ve muhafazakâr olarak niteleyenlerin neredeyse eşit ağırlıkla (yüzde 25.4'er) AK Partide yer alırken İslamcıların ve demokratların da yine birbirine yakın olarak (yüzde 16,1'er) miktarda buldukları tespit edilmiştir. AK Parti içinde yüzde 10 Atatürkçü, yüzde 3,4 Sosyal Demokrat, yüzde 2 liberal ve yüzde 1,6 da sosyalist bulunmaktadır. Bu anlamda en fazla eğilimi birbirine yakın oranlarla barındıran bir parti niteliğine sahip olan tek parti yine AK Parti olarak görülmektedir. MHP içerisindeki yüzde 68'lik milliyetçi kesim başka hiçbir gruba kendisiyle dengelenme imkanı bırakmazken, CHP içindeki yüzde 49'luk Atatürkçü grup da MHP'deki milliyetçiliğin gördüğü rolün aynısını görmektedir. Demokrat Parti içindeki oranlarla da birlikte düşünüldüğünde bu veriler Türkiye'de son zamanlardaki merkez sağ veya sol tartışmalarına ayrı bir ışık tutacağını söylemek mümkündür.

ÖZET SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Demokratik seviye anketlerle ölçülebilir mi?

Seçime doğru yol alırken süreci renklendiren en önemli unsurlardan biri de anketlerdir. Seçimde hangi partiye oy verileceğine dair anketler, gelecekte haber alma hevesine fena halde hitap ettiği için en kötü düzenlenmiş anketler bile bir alıcı bulmakta zorlanmıyor. Bu anketlerin bir kısmının da temennileri yansıtıyor olduğunda kuşku yoktur. Yapılan anketlerde ortaya çıkan sonuçları kendilerine gelen şekliyle kamuoyuna sunmaz anket şirketleri. Genellikle anket verileri temennilerini yansıtmayacak şekilde ortaya çıkmışsa bunu olduğu gibi kabullenmek yerine normalde yapmayacakları bir şeyi yaparak suçu kendi anket sorularında, kendi anket uygulamalarında bulurlar. Muhtemelen doğru deneklere ulaşamamıştır. O yüzden bütün teknik kusurlar istedikleri verileri elde edecek şekilde tashih edilir. 22 Temmuz 2007 günü bütün bu verilerin mutlak anlamda tashih edilebildiği nihai bir karar ânını oluşturmuş oldu. O âna kadar yapılmış bütün anket çalışmalarının, gerçekten mesleki anlamda bir kalite arayışı içindelerse kendilerine dönüp bakmaları için çok iyi bir vesile olacaktır bu.

Anket uygulamalarında tabii ki herkes bir temenniden hareket etmiyordur. Sahada ne buluyorsa onu yansıtmanın derdinde olanlar da vardır. Ancak bu durum her zaman sahada doğruya yakın bir bilgiyi yakalayabilmenin garantisini de değildir. İyi sorular sormak çok önemlidir. İyi soru da tabii ki istediğiniz cevabı almak değil, gerçek cevabı almak için en uygun soru anlamına gelir. Soru cevabın rehberidir. Çoğu kez cevaplar soruların peşine takılır gider. Sonuçta ortaya çıkan duruma dayanarak bir sürü yorum yapılabilir, ancak yorumların belki de yanlış sorulmuş bir soru sayesinde mümkün olabildiği çoğu kez ihmal edilir.

Eğitim Bir-Sen için Haziran sonu ve Temmuz 2007 başında yürüttüğümüz ve Sendika yöneticileri tarafından seçimlerden bir hafta önce kamuoyuna sunulan Demokrasi Kültürü araştırmasında ilk elde Türkiye’de demokrasi ve siyaset sürecinde sıkça yanlış sorulduğunu düşündüğümüz bazı soruların test mahiyetinde bazı sorularla nasıl başka cevapları çağırabildikleri gösterilmeye çalışıldı.

Bu konuda en önemli soru tiplerinden birisi “sorun veya tehlike algısı” ile ilgili sorulardır. Birçok ankette insanların en önemli sorunlarının veya

Türkiye'nin en önemli sorununun ne olduğu sorusu sorulur ve bu soruda ekonomi, geçim, işsizlik, terör gibi konular insanların en önemli sorunları olarak sıralanır. Bu sorunlar arasında “başörtüsü” sorunu veya “üniversitelere girişte katsayı uygulaması” sorunu en alt düzeyde bir sorun olarak gösterilir. Çünkü soru tipinde genellikle bu tür seçenekler arasında sadece birini işaretlemek isteniyordur, o yüzden sonucun böyle çıkması gayet doğaldır. Ayrıca bazen insanların hayatlarını birinci dereceden etkileyen sorun kast edilerek sorulur ve böylece o sorunun Türkiye gündemindeki ağırlığı tespit edilmiş zannına düşülür. Hâlbuki soru “başörtüsü yasağını bir sorun olarak görüyor musunuz” diye sorulsa toplumun yüzde yetmişine yakınının birinci veya ikinci dereceden bunu bir sorun olarak göreceği ortaya çıkıyor.

Bu yüzden tek seçenekli sorun veya tehlike algısı soruları Türkiye'nin gündemindeki sorunlara karşı yanlış yönlendirici sorulardır. İnsanlar hayatlarında sadece bir tek sorunla boğuşmazlar. Siyasi davranış veya tutumlarını sadece bir sorunun ekseninde şekillendirmezler. Ayrıca birçok insan hayatının merkezinde yer alan birçok sorundan çok daha farklı konular etrafında siyasi tutumunu şekillendirebilir. Örneğin insanların hayat tarzları doğrudan müdahale altında olmadığı halde siyasi tercihlerini hayat tarzlarını önceleyerek yapabilir. İnsanların sorun algısının siyasi tercihlerine yön verme tarzı konusunda anketlerin doğru yorumlanması daha fazla önemlidir. Çünkü burada sorun anketlerde sorulan sorular da değildir. Anketler bu konudaki ham veriyi bir yerde doğru bir biçimde ortaya koyuyor çünkü. Yine yanlış sorulardan birisi de “en güvenilir kurumlar” konusunda sıkça tekrarlanıyor. Ordunun en güvenilir kurum olarak ortaya çıktığı genel bir kabul görüyor. Eğitim Bir-Sen anketinde de en güvenilir kurum yüzde 28 oranında ordu çıkmıştır. İkinci en güvenilir kurum yüzde 17 ile hükümet, üçüncü en güvenilir kurum ise yüzde 15 ile TBMM çıkmaktadır. Bu konu Türkiye’de militarizmin darbelere karşı yeterli bir demokratik tutumun gelişmemesinin en önemli nedeni olarak görülebiliyor. Oysa yine ezberlenmiş bir anket tarzından kaynaklanan bir sorunumuz vardır ortada. Birincisi ordu en güvenilir kurum olarak görülse de örneğin “Genelkurmay Başkanlığı siyasete gereğinden fazla müdahale etmektedir” önermesine de toplumun yüzde 66’sı da kısmen veya tamamen katılmaktadır. “Hükümet Genelkurmay Başkanlığını bugünkünden daha fazla denetleyebilmeli ve icraatları üzerinde etkili olmalıdır” önermesine de yüzde 65 tamamen veya kısmen katılmakta sadece yüzde 28’i tamamen veya kısmen katılmamaktadır. Geriye kalanların bir fikri yok. Yine “Ordunun siyasette ağırlığının artması” konusunu toplumun yüzde 56’sı bir sorun olarak görürken sadece yüzde 23 bir sorun olarak görmemektedir. O halde “en güvenilir kurum ordu” efsanesini bu anket verileri ışığında yeniden ve

sağlıklı bir biçimde, militarizm üretmeyecek şekilde yeniden yorumlamak zorundayız.

Aslında en güvenilir kurum sorusuna verilen cevapları siyasi eğilim tercihleriyle çapraz bir değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda ortaya başka bir gerçek çıkıyor. Genellikle dönemsel olarak belli partilerin bu güvenilirliğe odaklandığı görülüyor. Burada da ordunun güvenilirliği, kendi iktidarının tek mümkün ihtimali olarak demokrasi dışı yolları mümkün görenlerin rağbet ettiği bir fikir olarak rağbet görüyor. Bu güvenilirlik ahlaki açıdan sorunlu bir şeydir. Ordunun siyasete müdahale ettiği, siyasetin bir aktörü haline geldiği yerde orduya sadece bu müdahaleden nemalananlar güvenir. Nitekim orduya güven en çok CHP, MHP ve İP ile BTP arasında. Esas itibariyle ilk iki partinin yaklaşımı Ordunun güvenilirlik düzeyini belirlemektedir. Geriye kalan kesimler ise net bir biçimde bu güvenden yoksun kalırlar. Ordunun siyasete müdahale ederek haksız rekabet şartları yaratmadığı dönemlerde ise bu güvenilirlik halkın tamamına eşit bir biçimde yayılır. O yüzden bugün, ordunun güvenilirliği ile ilgili ortaya çıkan sonuçlar maalesef TSK adına çok sağlıklı ve övünülecek bir veri değildir. Zaten bir partiye ait olan hükümet ve her gün herkes tarafından doğası itibariyle eleştirinin odağında olan siyasi kurumların yanı sıra ordunun güvenilirliğinin yarışa sokulması da sağlıklı bir durum değildir. Çünkü diğer bütün kurumları herkes eleştirebildiği halde ordu, konumu ve Türkiye toplumundaki fiili anlamı dolayısıyla eleştiriye daha kapalıdır.

22 Temmuz'da gerçekleşen seçimlerde Cumhuriyetin bütün değerlerini, laikliği, Atatürk'ü, hatta ordu desteğini ileri süren CHP'nin bütün bu kozlarına rağmen oylarının yüzde 20 düzeyinde kalmış olması üzerinde iyice düşünülmesi, dersler çıkarılması gerekiyor. Bu kesinlikle halkın laikliğe, Atatürk'e veya orduya itibar etmediği sonucunu değil, bu tür değerlerle yapılan siyasetin açık bir istismar olduğu yargısını ortaya koyduğunu göstermiştir. Aksi durumda Türkiye'yi birleştirmesi beklenen bütün unsurların bir tür referandumla halkın güvenini kaybetmiş olması anlamına gelirdi ki yapılan başka anketler durumun asla böyle olmadığını göstermektedir. Çünkü CHP'nin bütün bu propagandalarının aksine AK Parti'ye oy veren kitleler arasında da Atatürk, laiklik, cumhuriyet ve ordu sempatanlığı en üst seviyelerde çıkıyor. Demek ki halk bu değerleri bir partinin tekelinde görmediğini göstermiştir.

Anket Sonuç Özetleri

1. İlk defa oy verecek gençler demokratik tutum ölçeklerinde daha demokrat ve özgürlükçü çıkmaktadırlar. Bu da önümüzdeki dönemde demokratik gelişmeler açısından siyasete yeni girecek olan kuşakların daha zorlayıcı ve baskılı olacakları, eski partilerin mevcut söylemleriyle buna karşılık vermek zorunda kalacakları anlamına geliyor.
2. Yine İlk defa oy kullanacaklar arasında AKP en favori parti. Kendi oy oranına çok yakın bir oyu bu kesimden almaktadır.
3. Toplumda siyasal katılım düzeyi bir hayli yüksektir. İnsanların çok önemli bir kısmı partilere, sivil toplum kuruluşlarına ve bazı sosyal faaliyetlere katılmaktadırlar. Oy vermek suretiyle siyasal katılımı sürekli bir alışkanlık olarak benimsemiş olanların oranı yüzde 80'in üzerindedir. Seçimlerden önce tespit edilen bu katılım düzeyinin seçimlere yüzde 84-85 olarak kaydedilmesi de anketin bir sağlaması niteliğindedir.
4. Türkiye’de ve dünyada olup bitenler gazete, televizyon ve internet üzerinden yüksek oranda takip edilmekte, ayrıca insanların önemli bir kısmı da yakın veya uzak sosyal ilişkilerinde dünyada ve Türkiye’de olup bitenleri tartışmaktadırlar. Bu bağlamda yüksek bir toplumsal sosyalleşme düzeyi tespit edilmiştir.
5. Türkiye’de insanlar güçlü bir ekonomiye sahip olmayı demokratik bir yönetime sahip olmaktan daha çok önemsiyorlar.
6. Halkın en güvendiği kurum hala ordu. Ama bu güvenilirliğin sınırları başka sorularla çok net çizilmektedir. Ordunun siyasete müdahalesi kesinlikle hoş görülmemektedir. Hükümetin Genelkurmay üzerinde bugünkünden daha fazla denetim kurması gerektiğini “tamamen katılıyorum” ve “katılıyorum” diyerek işaretleyenlerin sayısı yüzde 53’ü bulmakta iken, katılmayanların sayısı yüzde 28 olarak kaydedilmiştir.
7. Ordu’ya güven en çok CHP, MHP ve İP ile BTP arasında. Esas itibariyle ilk iki partinin yaklaşımı Ordu’nun hâlihazırdaki güvenilirlik düzeyini belirlemektedir.
8. En az güvenilen 0,5 puanla medya iken ikinci sırada 2,2 puanla ile üniversiteler gelmektedir.

9. Hem kendi tabanından hem de başka partiler tarafından en demokratik bulunan parti AK Parti'dir. CHP ve MHP seçmeninin önemli bir kısmı kendi partilerini AK Partiden daha az demokratik buluyor.
10. Eğitim düzeyi ile demokratik tutumlar arasında bir ters orantı var. Eğitim seviyesi arttıkça bazı demokratik tutumlarda gerileme gözlemleniyor. Eğitim düzeyi düşük olanlar demokrasiye müdahaleyi daha az hoş görüyor. Bu da eğitim sistemimizin demokratik değerleri aşılama noktasında çok zayıf kaldığını gösteriyor.
11. Yargı, TSK, ekonomik kurumlar, Cumhurbaşkanlığı gibi bürokratik kurumların hükümet ve siyaset üzerinde bir denetim kurmasından ziyade hükümetin bu kurumlara karşı özerkliği daha fazla önemsenmektedir.
12. İnsanların tehlike ve sorun algıları çok farklılaşmaktadır. Hemen her sorun için birçok insanda bir tehlike ve sorun olarak görülme potansiyeli vardır.
13. İnsanların birinci öncelikli sorunlarına veya bilfiil yaşamakta oldukları soruna bakarak bir konunun sorun olup olmadığına bakmak mümkün değildir. Başörtüsü fiilen daha az insanın yaşadığı bir sorun olabilir ama çok daha fazla insan için çözülmesi mutlaka gerekli bir sorundur. Nitekim yüzde 61 için Türkiye'de 1. dereceden önemli bir sorun iken yüzde 18 için çok önemli olmamakla birlikte bir sorun, sadece yüzde 21 için hiçbir şekilde bir sorun değildir. Yüzde 66 başörtüsünün hem okullarda hem de çalışma hayatında serbest olması gerektiğini düşünmektedir.
14. Toplumda düşünce ve inanç özgürlüğüne yönelik yüksek bir talep vardır. Bu talepler yer yer tehlike algısı sınırlarına çarpıyorsa da özgürlükleri bir tehdit çerçevesinde algılayıp sınırlamak isteyenlerden daha fazla bu özgürlüklerin genişletilmesine yönelik talep ve arzular vardır.
15. Cumhurbaşkanı seçimlerinde toplumun önemli bir kısmı Cumhurbaşkanlığı sürecinde Abdullah Gül'ün seçilmesine karşı çıkanların tavırlarını olumsuz bulmaktadır. Süreç içinde tavrı en çok olumlu bulunan Abdullah Gül (yüzde 67). Onu yüzde 53 ile Recep Tayyip Erdoğan izliyor. Tavrı en olumsuz bulunan ise, Erkan Mumcu ve Mehmet Ağar (yüzde 77)'dir.

16. Önümüzdeki seçimlerde Cumhurbaşkanlığı seçimi, terör, mitingler ve solun birleşmesinin her biri önemli bir rol oynayacaktır, ama bu rol çok doğrusal bir etkiyle olmayacak gibi görünüyor.
17. Toplumun yüzde 63'ü cumhurbaşkanını halkın seçmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu oran kararsızlar dağıtıldığında yüzde 70'e çıkıyor.
18. Cumhurbaşkanını halkın seçmesi gerektiğini düşünenler en çok AK Parti bünyesinde yoğunlaşmıştır. Buna rağmen CHP içinde bile bu fikrin, kararsızlar dağıtıldığında yüzde 50'nin üzerinde taraftarı vardır.
18. Toplumun yüzde 66'sı ADD ve ÇYDD tarafından organize edilen Cumhuriyet mitinglerinin tüm toplumu temsil etmediğini düşünüyor. Sadece yüzde 17 bu mitinglerin toplumu temsil ettiğini, geri kalan yüzde 17 de kısmen temsil ettiğini düşünmektedir. Toplumun yüzde 35 tamamen yüzde 31'i kısmen olmak üzere bu mitinglerin toplumda bir kutuplaşmaya yol açtığını düşünmektedir.
20. Toplumda 1982 Anayasasının artık toplumun ihtiyaçlarını kaldıramadığı ve demokratik süreci tıkadığına dair güçlenen bir kanaat bulunmaktadır. Toplumun yüzde 63'ü mevcut Anayasa'nın Türkiye'nin demokratikleşmesine engel oluşturduğunu düşünmektedir. Yüzde 70 ise yeni bir anayasaya ihtiyaç bulunduğunu düşünmektedir.

YAMAN ÇELİŞKİLER

Yasin Aktay

Yeni Şafak - 14 Temmuz 2007

Geçtiğimiz hafta **Financial Times**'ta çıkan bir yazıda bazı finans çevrelerinin oylarını vermek istemedikleri halde seçimleri AK Parti'nin kazanmasını istediklerine dair bir haber geniş bir yankı buldu. Bir arkadaşım arayıp bu işin “**sosyolojinin kitabındaki yeri**”ni sorunca konuya biraz daha muttali oldum.

Bu gerçekten çok ilginç bir olaydı. Sözü geçen çevreler hükümet zamanında sermayesini neredeyse iki katına çıkarmış olanlar, yani akıllarıyla ölçüp biçtiklerinde bu hükümete yönelebilecekleri hiçbir eleştirileri olmayanlar. Aksine, biraz daha ileri gidersek bu hükümet neredeyse en çok bunlara çalışmış bile demek mümkün. O nedenle bu işin aynen bu şekilde devam etmesini istiyorlar ama oy vermek istemiyorlar. **Bu iş yine olsun ama başkalarının oyuyla olsun istiyorlar.**

Çok yaman bir çelişkidir bu. Sosyolojinin kitabında yerini bulmak çok zordur bu çelişkinin, ama tamamen izahtan vareste değildir.

Böyle bir çelişkiye düşebilmek için insanın akli ve çıkarı ile gönlünü birbirinden ayıran çok güçlü bir irrasyonel baskı altında olması gerekiyor. Buna bir bakıma ideoloji de diyebiliriz. Hani sermayenin dini veya rengi yok derlerdi ya, aslında bu tam da sermayenin bir rengi olduğunun en güçlü kanıtıdır. Bir farkla ki, bu sermaye rengini bir şekilde belli etmek isteyen ama bunun gereğini dürüstçe yapmayı göze alamayan bir sermaye diye de nitelenebilir. **Aidiyet hissettiği renge, inanca, ideolojiye karşı borcunu bir tür hile-i şer'îye ile ödüyor**

Ak Parti'nin kazandırdıklarını “bin bereket” deyip kahasına indiriyor, ama bundan belli ki bir tür vicdan azabı hissediyor ki Ak Parti'ye bir oy desteğini de esirgemeyi ihmal etmiyor.

Bu bir tür inanca sadakattir, ama bu sadakatte aslında bir yere kadardır.

AK Parti'nin tek başına iktidar olma ihtimali riske girdiğinde bunların, kendi ideolojik mensubiyetlerine karşı günaha düşmeyi de göze alarak oylarını AK Partiye vereceklerini rahatlıkla düşünebilirsiniz. Nasılsa şu haliyle oylarının bir etkisi yok

Ne güzel vicdan oyunu! İdeoloji ve inanç dünyalarında karşı oldukları, ama kendilerine pek yararlı olan AK Parti iktidarını Allah mümkünse başlarından hiç eksik etmesin, ama başkalarının oylarıyla.

Aslında özellikle CHP seçmeninde daha sık karşılanan bu yaman çelişki çok sıra dışı değildir.

Bugünlerde **Eğitim Bir-Sen** için yürüttüğüm “**Türkiye’de Demokrasi Kültürü**” başlıklı bir çalışmada ortaya çıkan veriler bu tür davranışların temelini de işaret ediyor. Çalışmanın önemli bir kısmı **Eğitim Bir-Sen** yönetimi tarafından dün kamuoyuna duyuruldu.

17 ilden 2635 kişiyle yüzyüze yapılan mülakatta sorulan 120 sorudan birisi de oy verecekleri partiyi niçin tercih ettikleriydi. “Parti programının makullüğü”, “liderinin başarı performansı”, “cumhurbaşkanı seçimi sürecindeki tutumlar” ve “dünya görüşüne uygunluk” gibi şıklar arasında **CHP’lilerin (MHP’lilerle birlikte) en fazla rağbet ettikleri seçenek “dünya görüşüne uygunluk” olmuştur.** AK Parti’de beklenebileceği gibi “liderin başarısı ve performansı” daha önemliyken “dünya görüşü” ikinci veya üçüncü dereceden önemsenmektedir.

CHP ile MHP’nin seçim kampanyalarında bütün yatırımlarını programdan ziyade ideolojiye yapmalarını çok iyi açıklıyor bu veriler. İdeolojik ayrımlar ve öncelikler insanların seçmen davranışlarına, hatta ekonomik davranışlarına da büyük ölçüde yön veriyor. O yüzden **kendi çıkarına aykırı da olsa insanlar tercihlerini başka istikamette kullanabiliyorlar.**

Çağdaşlık iddiasındaki hareketlerin ideolojiyi arka plana atıp insanlara daha rasyonel temelde davranmayı telkin etmeleri beklenir. **Oysa CHP çatışmayı gittikçe daha fazla ideolojik (hatta teolojik) bir düzeye taşımaya çalışıyor ve azımsanmayacak bir muhatap kitlesi bulabiliyor.**

Çalışmada ortaya çıkan verilerden birisi de insanların “kimlik algıları” ile bu algıya göre dağıldıkları siyasal partiler arasındaki ilişki oldu.

AK Parti içinde kendini milliyetçi olarak niteleyenler yüzde 25,4; muhafazakâr olarak niteleyenler yine yüzde 25,4 oranında yer alırken, İslamcı olarak niteleyenler yüzde 16,1 demokrat olarak niteleyenler de yine 16,1 oranında yer buluyor. Bu arada parti içinde yüzde 10 Atatürkçü, yüzde 3,4 Sosyal demokrat, yüzde 2 liberal ve yüzde 1,6 da sosyalist bulunmaktadır. Bu anlamda **AKP, en fazla eğilimi birbirine yakın veya Türkiye’de sahip oldukları ağırlığı en yakın oranlarla barındırıyor.** Oysa MHP içerisindeki yüzde 68’lik milliyetçi kesim başka hiçbir gruba kendisiyle dengelenme imkânı bırakmazken, CHP içindeki yüzde 49’luk Atatürkçü grup da MHP’deki milliyetçiliğin gördüğü rolün aynısını görmektedir. DP içindeki oranlarla da birlikte düşünüldüğünde bu veriler Türkiye’de son zamanlardaki merkez sağ veya sol tartışmalarına ayrı bir ışık tutacağını söylemek mümkündür.

AKP, seçim kampanyasını bölgesel olarak bütün Türkiye’ye hitap etme avantajını öne çıkararak yaparken, “**Türkiye’nin bütün siyasi eğilimlerinden de neredeyse orantılı olarak oy alabilen**” vasfı da öne çıkıyor.

BERAT ÖZİPEK

Star gazetesi - 27.07.2007

Bu çalışmayı okusalardı, seçim sonuçlarına şaşırırmazlardı Neredeyse haftasına gireceğiz ama bazı siyasetçiler, akademisyenler ve gazeteciler seçimin şokunu hálá atlatamamış görünüyorlar. Yaşadıkları ülkeyi ve kenarında **yaşadıkları toplumu** yeterince tanımadıkları için, ortaya çıkan sonucu kabullenmekte de güçlük çekiyorlar. ‘Özde vatandaşlar’ın partisi CHP, kendisinden beklendiği gibi sonuçları ‘cahil halk kitleleri’nin mantıksızlığına bağlarken, epeydir CHP’yle birlikte yeryüzünden ayrılıp yükseklerle çıkan MHP de aşağıya baktığında gözlerine inanamıyor. Bahçeli, ‘*AKP’nin bu kadar hata, bu kadar yanlışına rağmen oylarını bu kadar artırması hayret edilecek bir durum. Halkın bunu anlamamış olması hayret edilecek bir şey*’ derken, siyaset yaptığı toplumu anlamadığını da itiraf etmiş oluyor.

Toplumu anlamıyorlar, çünkü tanımıyorlar. Eğer biraz tanıyabilselerdi, onun ‘kandırılmış masum’ olmadığını, iki torba kömüre satılmadığını, abartılı vaatlere kanacak kadar ‘sazan’ olmadığını ve ucuz mazotun kendilerine pahalıya malolacağını görecektir kadar rasyonel olduğunu da anlayabilirlerdi. Oysa ortada bilim diye bir şey var. Onun sayesinde insan, içinde yaşamadığı bir grubun, bir kesimin veya toplumun da ne menem bir şey olduğunu bir şekilde kavrayabiliyor.

Sonuçlara şaşırıranlar, siyasette görevlendirmesine talip oldukları toplumu tanımak için biraz çaba harcasınlar. Bunun için ilk iş, **Prof. Dr. Yasin Aktay**’ın koordinatörlüğünde, **Eğitim Bir-Sen** tarafından gerçekleştirilen ‘**Türkiye’de Demokrasi Kültürü ve Siyasal Durum Analizi**’ başlıklı araştırmayı bir okusunlar (www.egitimbirsen.org.tr).

Seçimlerden kısa bir süre önce, 28 Haziran-2 Temmuz tarihleri arasında, 17 ilde, **2 bin 635 kişiyle yüz yüze görüşme yapılarak gerçekleştirilen** bu araştırma, Türkiye’de toplumu ve siyaseti anlamak isteyenler için önemli perspektifler içeriyor. Bugün seçim sonuçlarına şaşırıranlar, keşke **Prof. Aktay**’ın yürüttüğü çalışmayı okumuş olsalardı. Çünkü bu çalışmada belirginleşen vatandaş profilinin siyasi tutumu, toplumun seçim sonrası ortaya çıkan siyasi tutumuyla örtüşüyor. Ayrıca, daha önce TESEV’in araştırmalarında belirginleşen resmi tamamlıyor ve bazı alanlarda onu daha net bir biçimde görmemizi sağlıyor.

Peki bu araştırmaya göre Türkiye toplumu siyasete nasıl bakıyor?

Ankete katılanların yüzde 77'si **cumhuriyetin tehlike altında olduğuna inanmıyor**. İnanan yüzde 23 ise ağırlıklı olarak CHP ve Genç Parti seçmeni. Ama onlarda bile bu oran en fazla yüzde 60 civarında. Sonuçlara göre toplumun ezici bir çoğunluğu, **irticanın tehdit olduğunu düşünmüyor** (yüzde 77). Yüzde 69'u, **ordunun siyasetteki etkisinin artmasının bir tehlike olduğunu**, yüzde 41'i ise tehlike olmadığını düşünüyor.

Yine ankete katılan vatandaşların çoğunluğuna göre **Cumhurbaşkanı, hükümetin icraatlarını denetlemekten ziyade engelliyor** (yüzde 57); **Genelkurmay Başkanlığı siyasete gereğinden fazla müdahale ediyor** (yüzde 66) ve **'Cumhuriyet Mitingleri' tüm toplumu temsil etmiyor** (yüzde 60).

Bugün seçim sonuçları karşısında 'şoke' olanlar, bu çalışmada ortaya çıkan sonuçları okumuş olsalardı, örneğin Anayasa Mahkemesi'nin 367 kararına ilişkin kanaatlerin nasıl şekillendiğini bilselerdi, bugün bu şaşkınlığı yaşamayacaklardı. 'Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde yargının tutumuyla ilgili soruda, yargının 'hukuka uygun' karar verdiğini düşünenlerin oranı sadece yüzde 39 iken, **yargının ideolojik karar verdiğine, 'e-muhtıra'nın etkisinde kaldığına veya 'CHP'nin etkisinde' kaldığına** inananların oranı toplamda yüzde 61'i buluyor. Bu sonuçların ışığında, **katılanların ezici çoğunluğu cumhurbaşkanını halkın seçmesi gerektiğini düşünüyor** (yüzde 75).

Şaşırmayacaklardı diyorum ama belki de fazla iyimser olmamak gerek. Belki de bugün 'nasıl bir seçim sonucu bu böyle?' diyenler, seçimden önce bu çalışmayı okumuş olsalardı 'ne biçim bir araştırma bu böyle?' diyeceklerdi.

Bazıları, ömürleri boyunca içinde yaşadıkları toplumu hiç tanımadan bu dünyadan geçiyor. Anladık, halkın içine girmek onlara güç geliyor olabilir ama bari okuma alışkanlığı edinseler.

KADİR DİKBAŞ

Zaman Gazetesi - 07 Eylül 2007, Cuma

Seçim öncesinde çok şey yazıldı çizildi, tahminler yürütüldü; ama vatandaş zamanı geldiğinde kendi kararını ortaya koydu. Çıkan sonuçlar, kimileri için sürpriz olsa da bilhassa, toplumun nabzını iyi tutan araştırmacıları hiç şaşırtmadı.

Eğitim Bir-Sen'in 28 Haziran-2 Temmuz 2007 tarihleri arasında, Prof. Dr. Yasin Aktay koordinatörlüğünde 17 ilde, her kesimden 2.635 kişi üzerinde yaptığı bir araştırma var. Konusu, "Türkiye'de Demokrasi Kültür ve Siyasal Durum Analizi". Seçim sonrasında daha anlamlı hale gelen araştırma, toplumumuzu anlamak, olaylara bakışını öğrenmek isteyenler için orijinal ipuçları veriyor. Bu sebeple, sendika araştırmayı önümüzdeki günlerde kitap olarak yayınlamayı planlıyor.

Araştırma, demokrasi, siyaset ve toplum konusunda önemli detaylar sunmakla birlikte insanların ekonomik beklentileri konusunda da ilginç sonuçlar içeriyor. Öncelikle, araştırmanın sonuç bölümünden birkaç çarpıcı tespiti aktarmak istiyorum:

Halkın en güvendiği kurum hâlâ ordu. Ama bu güvenilirliğin sınırları başka sorularla çok net çizilmekte. Ordunun siyasete müdahalesi kesinlikle hoş görülmemekte.

En az güvenilen 0,5 puanla medya iken ikinci sırada 2,2 ile üniversiteler geliyor.

Hem kendi tabanından hem de başka partiler tarafından en demokratik bulunan parti AK Parti.

Eğitim düzeyi düşük olanlar demokrasiye müdahaleyi daha az hoş görüyor. Bu da eğitim sistemimizin demokratik değerleri aşılama noktasında çok zayıf kaldığını gösteriyor.

Yargı, TSK, ekonomik kurumlar, Cumhurbaşkanlığı gibi bürokratik kurumların hükümet ve siyaset üzerinde bir denetim kurmasından ziyade hükümetin bu kurumlara karşı daha fazla özerkliği daha fazla önemsenmekte.

Düşünce ve inanç özgürlüğüne yönelik yüksek bir talep var. Toplumun yüzde 66'sı ADD ve ÇYDD tarafından organize edilen Cumhuriyet mitinglerinin tüm toplumu temsil etmediğini düşünüyor.

Toplumun önemli bir kısmı cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde Abdullah Gül'ün seçilmesine karşı çıkanların tavırlarını olumsuz bulmaktadır. Süreç içinde tavrı en çok olumlu bulunan kişi Abdullah Gül (yüzde 67).

Toplumun yüzde 63'ü mevcut Anayasa'nın Türkiye'nin demokratikleşmesine engel oluşturduğunu düşünmekte.

Son seçimde halkın ortaya koyduğu tavır, yukarıdaki değerlendirmeleri ve araştırma bulgularını teyit eder nitelikte.

Vatandaşın, bilhassa bundan sonra çok konuşulacak olan ekonomik konularda verdiği mesajlar da dikkat çekici. Bu mesajlar, izlenecek yeni ekonomi politikaları açısından dikkate alınması gereken konular.

Şurası bir gerçek ki, ekonomi ve geçim derdi insanların en duyarlı olduğu konu. Bu sebeple, araştırmada da Türkiye'nin en önemli sorunu olarak "fakirlik ve işsizlik" en başta gösteriliyor. Peşinden terör geliyor.

Türkiye için "güçlü bir ekonomiye sahip olmak" (yüzde 49) "demokratik bir yönetime sahip olmak"tan (yüzde 39) daha fazla önemseniyor. Büyük ihtimal vatandaş, demokratik yönetimin güçlü bir ekonomi olmadan bir anlam ifade etmeyeceği görüşünde. Bunun yanında güçlü bir ekonomiye sahip olmadan güçlü bir orduya sahip olmanın da bir anlamı olmadığını düşünüyor. Yani vatandaş "demokrasi" konusunda hassas; ama "iş, aş" konusunda daha da hassas. Bu çok manidar ve üzerinde kafa yorulması gereken bir konu.

Yabancılara mülk satışında da halkın tedirgin olduğu gözleniyor. Bu konudaki tehlike algısı yüksek (yüzde 45). Yüzde 21'lik kesim "Önemli bir tehlike değildir" derken, hiçbir şekilde tehlike olarak görmeyenlerse sadece yüzde 34. Ayrıca hükümetin Merkez Bankası'nı bugünkünden daha fazla denetleyebilmesi ve bazı icraatlarında etkili olabilmesi isteniyor.

Diğer yandan, önemli bir kesim 1982 Anayasası'nın Türkiye'nin dışı açılmasında, ekonomik gelişmesinde engel teşkil ettiğini düşünüyor. Azımsanmayacak bir grup da, elde edilen başarıların Anayasa'ya rağmen gerçekleştirildiği kanaatinde.

Sadece siyaset değil, ekonomik politikaları uygularken de, toplumu iyi okumak, düşüncelerini, inançlarını, sevgisini ve korkularını iyi anlamak gerekiyor. Geleceğin mutlu ve müreffeh Türkiye'sini gerçekleştirebilmek için bu şart. Eğitim Bir-Sen'in çalışması, bu bakımdan yerinde ve isabetli bir girişim.

KULAKLARA KÜPE OLACAK ANALİZLER

Mehmet Kara / Yeniasya Gazetesi -16.07.2007

Seçimlere çok az bir süre kala yapılan bir anket çalışması iktidara gelmeyi düşünenlere ufuk açıcı nitelikte. Halkın demokrasi, özgürlükler, darbeler, irtica, başörtüsü yasağı gibi konularda ne düşündüğünü çarpıcı sonuçlarla ortaya çıkaran bir anket.

Eğitim-Bir-Sen'in "Türkiye'de demokrasi kültürü ve siyasal durum analizi" isimli çalışması başta İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana olmak üzere Türkiye'nin bütün bölgelerindeki illerde yapılırken, 2 bin 635 kişiye 120 civarında soru sorulmuş. Ve ilginç bir tablo ortaya çıkmış.

Söze, cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde yaşanan tartışmalarla ilgili olarak çalışmanın önsözünde yer alan bir tespitle başlayalım. "Yargının aldığı her kararın aslında siyasal alanı, yani demokratik alanı daraltan bir etki yaptığında hiç kuşku yoktur. Siyasal tartışma hiçbir meseleyi halledemeyen kısır bir süreç olarak ilân edilmiş oluyor..."

Milletin vekilliğini alacak ve onun adına icraat yapacak siyasetçilerin kulaklarına küpe olabilecek nitelikte bu anketten bazı sonuçları aktaralım.

Cumhuriyetin tehlikede olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 23. Yüzde 77'si ise tehlikede görmüyor. Tehlikede görenlerde en büyük oran ise tahmin edileceği üzere CHP'li.

İrticayı Türkiye için birinci tehdit olarak görenlerin oranı, devletin tehdit algılaması sıralamasından çok farklı. Halkın sadece yüzde 23'lük bölümü irticanın tehdit olduğunu düşünüyor.

Herkesin istediği gibi düşünme, düşündüğünü söyleme ve yayma hakkına sahip olması gerektiğine tamamen katılanlar ve katılanlarla birlikte yüzde 80'i buluyor.

"Başörtüsü konusundaki uygulama nasıl olmalıdır?" şeklinde yöneltilen soruya, yüzde 66'lık bir kesim "İnsanlar hem üniversitelerde, hem de çalışma hayatında istedikleri gibi giyinmelidirler" derken, "üniversitelerde serbest, çalışma hayatında yasak olması" gerektiğini düşünenler yüzde 6, "üniversitelerde yasak, çalışma hayatında serbest olması" gerektiğini düşünenlerin oranı yüzde 3 olarak çıkmış. Burada en dikkat çekici sonuç ise bazı kesimlerin dediğinin tam aksine "Siyasî simgedir, yasaklanmalıdır" diyenlerin oranı sadece yüzde 10...

Bir eğitim sendikasının bu önemli ve yol gösterici anketi yapması çok önemli. Bu önemin farkında olan Genel Başkan Ahmet Gündoğdu, başta Memur-Sen Konfederasyonu Genel Başkanı Ahmet Aksu, Diyanet-Sen Genel Başkanı Ahmet Yıldız gibi sendika başkanları ve yöneticilerinin de bulunduğu toplantıda "Halk yapılanların farkında. Demokrasi ve sivil siyaset özlemini net şekilde ortaya koyuyor. Millet kendi iradesinin dikkate alındığı bir Türkiye istiyor. Demokrasinin asla kesintiye uğramamasını istiyor" diyerek çalışmanın ana fikrini özetledi.

Bu sonuçları gördükten sonra bize fazla söz kalmıyor. Çünkü her şey sonuçlarda apaçık görülüyor. Biz sadece, ilgililerden bu sonuçları dikkatli bir şekilde incelemelerini tavsiye ediyoruz.

Türkiye'de Demokrasi Kültürü ve Siyasal Durum Analizi

Hep birlikte halkın denetimi dışında güç odaklarının varlığına, gece yarısı muhtıralarına, kuralsız, denetimsiz YÖK imparatorluğuna, derebeylik düzenlerine, halkın desteğine ve iktidara talip olmayan devlet iktidarına ortak siyasi partilere, cuntacılar ev sahipliği yapan memur konfederasyonuna tanıklık ettik. Bu gerilim ortamında Eğitim-Bir-Sen olarak demokrasiden yana taraf olduk ve demokratik mücadelede yerimizi aldık.

Eğitim-Bir-Sen olarak bugüne kadar çözüm üreten, çözümden yana tutum sergilemişiz; eğitim ve eğitim çalışanlarıyla ilgili etkinliklerimiz, yayınlarımız herkesin malumudur. Elinizde tuttuğunuz bu araştırma içinden geçtiğimiz ve geçeceğimiz süreçlere ışık tutuyor. Eğitim, kültür, kimlik, aidiyet, hak, özgürlük, medya, siyasal tercih gibi çok önemli kavramlara ve bunlar arasındaki ilişkilere dair çıkarım yapmak için kaynaklık edecek yetkinliktedir. Bu çalışmayla tarihe not düştüğümüzün farkındayız.